

Pubers, Panna's & Playgrounds

Opvattingen van jongeren over het sporten op moderne playgrounds

Astrid Cevaal
David Romijn

Met medewerking van Ronnie Hilhorst en Renskje de Wit

© *W.J.H. Mulier Instituut*
's-Hertogenbosch, mei 2011

*W.J.H. Mulier Instituut
Centrum voor sociaal-wetenschappelijk sportonderzoek*

*Postbus 188
5201 AD 's-Hertogenbosch*

*t 073-6126401
f 073-6126413
e info@mulierinstituut.nl
i www.mulierinstituut.nl*

Inhoudsopgave

1.	Inleiding	5
1.1	Onderzoeksdoelstelling	6
1.2	Onderzoeksmethodiek	7
1.3	Contextduiding en definiëring begrippen	8
1.4	Leeswijzer	9
2.	Achtergrond ‘playgroundgebruikers’	11
2.1	Leeftijd, sekse, etniciteit, woonomgeving, lifestyle & kleding	11
2.2	Jongeren en opvattingen over sport	15
2.3	Typologie playgroundgebruikers	18
3.	Gebruikers over het sporten op playgrounds	21
3.1	Motieven om te sporten op de playground	23
3.2	Zelforganisatie playground	24
3.2.1	Manier van afspreken	24
3.2.2	Invulling sport- en spelvormen	25
3.2.3	Groepssamenstellingen, leiderschap (wie mag meedoen)?	27
3.2.4	Omgangsvormen (regels, conflicten)	30
4.	Mening over playground	33
4.1	De fysieke voorziening	33
4.2	Signalen buurtbewoners	34
4.3	Verskil met sportvereniging	35
4.4	Sporten onder begeleiding	38
5.	Conclusies	41
	Referenties	45
	Bijlage 1: Topiclijst playgroundbeleving	47
	Bijlage 2: Overzicht respondenten formele interviews	49
	Bijlage 3: Overzicht respondenten informele interviews	51

1. Inleiding

Toen in de arbeidersbeweging het idee ontstond dat het goed was om ook aan arme, vaak krap behuise kinderen bewegingspelmogelijkheden te bieden, ontstonden speeltuinen aan het einde van de negentiende eeuw (wikipedia, 2010). Met de leerplicht en het afschaffen van de kinderarbeid kregen kinderen het recht om te spelen en moesten er speciale ruimten voor hen worden ingericht. De eerste (veelal private) speeltuinen werden opgericht. Ook de overheid ging zich na de Tweede Wereldoorlog bemoeien met het spelen voor kinderen in de stad. Op relatief grote schaal werden openbaar toegankelijke speelplaatsen gerealiseerd. Volgens Karsten (2007) kon ieder kind in de jaren vijftig en zestig van de vorige eeuw als 'buitenkind' worden gezien. Kinderen speelden buiten, binnen was het terrein van de volwassenen. Dat bleef niet zo, want geleidelijk trokken gezinnen uit met name de hogere inkomensklassen uit de stad weg (Bootsma 1998; Vijgen & Van Engelsdorp Gastelaars, 1991; SCP, 2004; in: Karsten, 2007). Tegenwoordig volgen ook steeds meer migrantengezinnen (Burgers en van der Lugt, 2005; Van der Zwaard, 2005; in Karsten, 2007). De middenklasse, die de stad weer ziet zitten, migrantengezinnen die noodgedwongen blijven en de 'rijke' gezinnen die van oudsher in de goede delen wonen stellen opnieuw eisen aan de openbare ruimte (Brun en Fagnani, 1994; Butler en Robson, 2001; Karsten e.a. 2006; in Karsten, 2007). Er moet ruimte zijn en blijven om te spelen en te sporten. Ook vanuit de landelijke overheid wordt gestreefd naar meer sportdeelname en beweging door de schoolgaande jeugd door het versterken van de verbinding tussen sport en onderwijs en het realiseren van een meer samenhangend en dekkend sport- en beweegaanbod voor de jeugd. TNO (2010) heeft onderzocht dat deze interventies vanuit verschillende settings zijn aangeboden, waaronder de jeugdgezondheidszorg, het onderwijs, sportverenigingen, welzijninstanties en de buurt. Hoewel het merendeel van de jeugd in de periode 2006-2009 positief was ten aanzien van (meer) beweging, was het gros van de groep inactieve jeugd hier juist minder enthousiast over. De eigen omgeving bleek vooral bij niet-actieven als niet erg beweeglijk te worden ervaren en ook niet als stimulerend om meer te gaan bewegen (TNO, 2010). Op veel plekken in buurten en stadswijken blijkt de staat van veldjes en pleintjes niet optimaal, omdat de ondergrond niet fijn bespeelbaar is of omdat (delen van) hekken, borden, doelen of baskets kapot zijn of ontbreken (Hendrix, 2003; Cevaal, Romijn & Breedveld, 2010). Daarnaast speelt voor zowel actieven als inactieven wellicht mee dat in grote steden grote groepen niet-westerse jongens op de playgrounds domineren (Bakker, De Vries, Van den Boogaard, Van Hirtum, Joore & Jongert, 2008; Vermeulen, 2008; Boonstra & Van Wonderen, 2008; Meulen et al. 2008; Breedveld, Romijn & Cevaal, 2009; Van Lindert, Romijn & Cevaal, 2009; Cevaal et al. 2010). Vooral in de zomer is voor hen het voetballen met vrienden op straat, op een pleintje of op een voetbalveldje een favoriete bezigheid. Volgens Van der Burg en Horstmanshof (2001) sport circa dertig procent van de jeugd buiten een georganiseerd verband, hetzij met anderen, hetzij alleen. Factoren als onbekendheid, afstand, inkomen en cultuur spelen daarin een rol. In andere studies wordt de keuze voor informele sportgroepen in verband gebracht met een hang naar flexibiliteit (zelf het tijdstip kiezen), vrijheid en veel individuele zeggenschap (Duyvendak & Hurenkamp, 2004 in: Tiessen-Raaphorst, Verbeek, De Haan & Breedveld, 2010), het samen met vrienden kunnen sporten (Tiessen-Raaphorst et al. 2010).

Omdat het in de recente studies veelal ontbreekt aan de betekenisverlening van jongeren zelf over het sporten op de playgrounds, is besloten een belevingsstudie te doen. Wat zeggen de jongeren over het sporten op playgrounds en wat houdt de betekenis ervan concreet in? De antwoorden op deze vragen dragen bij aan de kennisontwikkeling over de leefwereld van

jongeren in relatie tot de sportomgeving op buurt- en wijkniveau. Eventuele negatieve en stigmatiserende beelden over overlastveroorzakende jongeren op sport- en hangplekken in achterstandswijken kunnen aan de hand van dit onderzoek mogelijk worden genuanceerd, verklaard of in een juist perspectief worden geplaatst. Het belang van leefwereldonderzoek (Peeters, 2002) is gelegen in het feit dat het ertoe kan bijdragen inzicht te krijgen in de discrepanties tussen wijksporbeleid enerzijds en de bewegingscultuur en interesses van playgroundgebruikers anderzijds. Vragen die we in deze belevingsstudie beantwoord willen hebben zijn: Wat voor beeld hebben deze playgroundgebruikers bij (hun) sport? Passen deze gebruikers in een bepaald profiel? Hoe ziet hun netwerk eruit? Wat trekt hen aan in een playground? Beschouwen ze het sporten op de playground als een serieuze sportbeoefening? Waar sporten ze vaker: op de playground of bij de vereniging? Hebben ze een voorkeur voor een van de twee? Gaan de jongeren prestatiegericht het veld op? Welke groepsprocessen ervaren ze en welke structuur kenmerkt playgroundsport?

1.1 Onderzoeksdoelstelling

Onderzoek naar de beleving van jongeren over het sporten op playgrounds valt binnen de kerntaak *begrijpen* van het meerjarenprogramma 2007-2010 van het Mulier Instituut, dat samen met vier participerende universiteiten is uitgevoerd. Binnen dit meerjarenprogramma zijn drie kerntaken (*volgen, begrijpen* en *verspreiden*) en drie hoofdthema's (*beleving & betrokkenheid, innovatie & aanpassing en functies & effecten*) geformuleerd. In deze studie gaat het om het *begrijpen* van de veranderende sportwereld en de bredere maatschappelijke ontwikkelingen die hieraan ten grondslag liggen of hiermee in verband staan. Qua thema sluit dit onderzoek aan bij de programmaliijn *beleving & betrokkenheid*, die zich richt op de diversiteit in de beleving van sport en betrokkenheid bij sport onder sporters (topsporters, wedstrijdporters, recreatieve sporters, enzovoorts), ex-sporters en nooit-sporters. Er wordt uitgegaan van het perspectief van het individu, gerelateerd aan dat van anderen en sportverenigingen en in de context van een veranderende sportwereld en samenleving. Dit onderzoek behelst voornamelijk een discoursanalyse.

Tijdens dit onderzoek staat onderstaande **doelstelling** centraal:

Inzicht krijgen in de zingeving en betekenissen die (fervent) gebruikers aan het sporten op een playground toekennen.

Vertaling van doelstelling naar **vraagstelling** heeft het volgende resultaat:

Hoe kijken gebruikers tegen het sporten op de playground aan en wat zijn de achterliggende motieven om geregeld gebruik te maken van playgrounds?

Om antwoord te krijgen op de algemene vraagstelling van het onderzoek is een tiental deelvragen geformuleerd, die betrekking hebben op de achtergrond en motieven van gebruikers, gebruik en groepsprocessen op de playground en ervaringen met het verenigingsleven. De **deelvragen** zijn als volgt opgesteld:

- Wie zijn de gebruikers en in hoeverre verschillen zij naar achtergrond (gender, leeftijd, etniciteit)?
- Welke sport- en spelvormen worden op de playground gedaan?
- Waarom sporten gebruikers op een playground?
- Hoe ervaren gebruikers het sporten op een playground?
- Hoe vinden gebruikers gelijkgestemden en hoe organiseren zij hun eigen sportbeoefening? Hoe kijken de gebruikers aan tegen de groepsprocessen op de playground?
- Hebben deze gebruikers een voorkeur voor locatie/accommodatie?
- Zijn de gebruikers lid van een sportvereniging en waarom wel of niet?
- Wat is in de ogen van de gebruikers het verschil in de beleving tussen het (fysieke en sociale) sporten op de playground en het sporten bij de sportvereniging?
- Hebben deze gebruikers een voorkeur voor het sporten op de playground of het sporten bij de sportvereniging?
- Wat trekt (onder de groep gebruikers de) verenigingsleden aan in een playground, naast dat ze bij de vereniging kunnen sporten?
- Wat is de perceptie van niet-leden (onder de gebruikers van playgrounds) over sporten in georganiseerd verband (sportverenigingen) en in hoeverre staan ze open voor lidmaatschap van sportverenigingen?

1.2 Onderzoeksmethodiek

De complexiteit van de hierboven geschetste problematiek vraagt om een diepgravende, interpretatieve benadering, zoals vermeld vanuit het perspectief van het individu. Vandaar dat gekozen is voor *kwalitatief* onderzoek aan de hand van de volgende methoden:

- *Deskresearch*: over de leefwereld van jongeren in relatie tot georganiseerd en anders- of niet georganiseerd sporten.
- *'Formele' diepte - interviews fervent gebruikers*. Met drieëntwintig gebruikers van playgrounds in 's-Hertogenbosch, Utrecht en Tilburg zijn in de periode november 2009 tot en met april 2010 semigestructureerde diepte-interviews gehouden (zie bijlage 1 en 2). Deze twintig -overwegend Turkse en Marokkaanse- jongeren zijn via sportbuurtwerkers benaderd. De interviews hebben in een 'formele' onderzoekssetting plaatsgehad. Dit houdt in dat jongeren in twee- of drietallen aan tafel zijn gaan zitten op een overdekte locatie bij een gymzaal of cultureel centrum. Als gebaar van dank voor hun medewerking ontvingen de respondenten een vvv-irischeque. Er is gebruik gemaakt van een topiclijst en een voicerecorder. Voor de analyse van de interviews zijn alle formele interviews met jongeren volledig uitgetypt.
- *'Informele' vraaggesprekken fervent gebruikers*. Na de 'formele' gesprekken hebben in het najaar van 2010 met groepjes jongeren op of langs een playground enkele 'informele gesprekken' plaatsgevonden (n = 14, zie bijlage 3).

Hiervoor is gekozen, omdat tijdens de formele interviews de indruk ontstond dat de 'formele' wijze van interviewen (gebruik van vragenlijst en voicerecorder) de houding en de antwoorden van een deel van de groep jongeren in negatieve zin beïnvloedde. Uit de uitwerking en de analyse van de formele interviews bleek namelijk dat een groot deel van de antwoorden kort en 'gesloten' waren. Naar aanleiding daarvan is besloten enkele sportveldjes in 's-Hertogenbosch ad random te bezoeken en de gebruikers ter plaatse uit de nodigen voor een kort gesprek op dat moment. Op een enkeling na was iedereen bereid om daaraan een bijdrage te leveren. Het waren allen autochtone jongens. Om de sfeer meer spontaan te laten zijn werden de vragen 'uit het hoofd' gesteld. Ook de voicerecorder bleef achterwege.

- *Interviews sportbuurtwerkers.* Ook zijn twee sportbuurtwerkers bevraagd naar hun ervaringen met- en opvattingen over de playgroundgebruikers.

1.3 Contextduiding en definiëring begrippen

In het onderzoek laten we jongeren aan het woord over de plek waar ze zo graag komen: de playground. In deze paragraaf wordt de context van het onderzoek weergegeven.

In dit onderzoek ligt het accent op de **sportgerelateerde** playgrounds. Behalve moderne trapveldjes, Cruyff Courts, zijn er multifunctionele sportveldjes waarop getennist, gevoetbald of gebasketbald kan worden (Mark Lammers Plaza's, Zoneparcs en Richard Krajicek Playgrounds). Daarnaast hebben pannakooien (voetbal) een vlucht genomen en zijn Outdoor Fitness Playgrounds (Kompan, Yalp) geopend. Ook bieden productontwikkelaars en leveranciers als Kompan, Nijha, Yalp en bedrijven losse en specifieke materialen, zoals kunstgrasvelden, asfalt, belijning, hekwerk en doelen, opdat gemeenten een voorziening op maat kunnen afnemen.

Foto 1.

De volgende kenmerken maken deel uit van de onderzoekscontext:

- De playgroundsporten die in dit onderzoek centraal staan zijn voetbal en basketball.
- De respondenten zijn tussen 11-18 jaar oud.
- De playground is een openbare voorziening, wat inhoudt dat feitelijk iedereen gebruik mag maken van het veldje/pleintje.
- Op de playgrounds wordt gesport, wat inhoudt dat sprake is van minimaal matig intensieve activiteiten. Hiertoe behoren ook 'tienen', 'overschieten', 'lummelen' of andere varianten op sport. Dikwijls wordt er in partijvorm gevoetbald of gebasketbald.
- De mate van vrijblijvendheid is hoog. Beoefenaars bepalen zelf wanneer ze komen en gaan en ook de speeltijd van de activiteit is variabel.
- Er bestaan afspraken of er worden afspraken gemaakt ten aanzien van de sport (geschreven en ongeschreven regels) en ten aanzien van de participatie (Wie mag wanneer meedoen? Is er sprake van wachttijd of kan iemand direct instromen?).
- Voor het bewaken van de regels is geen scheidsrechter aanwezig. Vanuit de groep wordt een beroep gedaan op het zelfoplossend vermogen van de gebruikers bij discussies of onenigheid.

1.4 Leeswijzer

Na deze inleiding volgt hoofdstuk twee met de beschrijving van de achtergrond van de playgroundgebruikers. In hoofdstuk drie wordt onder andere ingegaan op activiteiten, de groepssamenstellingen en de wijze waarop de groepsprocessen op de playgrounds plaatsvinden. Het rapport wordt besloten met hoofdstuk vier, waarin de conclusies ten aanzien van sportbeleving en playgroundgebruikers opgenomen zijn. Een overzicht van respondenten en de interviewtopics is te vinden in de bijlagen.

Bij de beschrijving van de resultaten zijn gegevens uit de literatuurverzameling (deskresearch) opgenomen. De bevindingen van jongeren en sportwerkers worden aan de hand van uitgetypte dialogen of citaten geïllustreerd. Om de anonimiteit van de respondenten te waarborgen zijn de namen gefingeerd.

2. Achtergrond 'playgroundgebruikers'

Om het perspectief van de jongeren op het gebruik van playgrounds te kunnen begrijpen is het noodzakelijk om de fase waarin ze leven, te schetsen. Vermoedelijk zijn het vooral tieners en jongeren die een deel van hun vrije tijd besteden aan het spelen en sporten op playgrounds, maar om welk deel van de oudere jeugd gaat het nu precies? Welke leeftijds-, geslachts- en lifestylekenmerken hebben ze? Playgrounds zijn vaak in aandachtswijken gesitueerd; in hoeverre werkt dit gegeven door op de gebruikers? Speelt etnische achtergrond een rol in gebruik en beleving van een openbare sportplek en zo ja, op welke wijze? Inzage in de kenmerken wordt in 2.1 gedaan. In 2.2 wordt stilgestaan bij de opvattingen van jongeren ten aanzien van het begrip sport. Doen playgroundgebruikers aan sport of aan spel? En wat voor sport- of spelhouding nemen de jongeren aan zodra ze de playground betrekken? Is die houding prestatiegericht of gericht op het samenzijn met anderen en waar uit zich dat in?

2.1 Leeftijd, sekse, etniciteit, woonomgeving, lifestyle & kleding

Leeftijd 11-18 jaar

De jongeren die in dit onderzoek centraal staan zijn tussen de elf en achttien jaar oud. 'Het zijn de jeugdijaren die gekarakteriseerd worden door de overgang van de kinderjaren naar de volwassenheid. Gedurende deze periode vinden er veranderingen plaats in de ontwikkeling van het denken, die van invloed zijn op het handelen. Jongeren kunnen beter afstand nemen van de concrete werkelijkheid, van zichzelf en van de ander. Ook kunnen makkelijker (sport)situaties overzien en controleren en gaan planmatiger te werk. Het denken wordt logischer; het bewegen wordt gericht en minder overmatig' (Buisman, 1995). Lichamelijke beweging is nog wel belangrijk, maar krijgt voor een deel een ander karakter. Het is de leeftijd van opkomend assertief gedrag, van tonen wat je lichamelijk kunt. Indruk maken op de andere sekse is daarvan een onderdeel (Noorda & Veenbaas, 2000). Ook Buisman (1995, 2010) stelt vast dat de performance op het gebied van atletische kwaliteiten en uiterlijk vertoon voor jongeren zeer belangrijk zijn. Eveneens is het een periode waarin de peergroup (leeftijdsgenoten) voor de jongere ten opzichte van de ouders belangrijker wordt. De jongere is intensief bezig met het vormen van een eigen identiteit (Tiessen-Raaphorst et al. 2010). Ontmoeting met andere jongeren is daarbij essentieel.

Uit de gesprekken met jongeren uit Den Bosch, Utrecht en Tilburg en sportwerkers blijkt dat de leeftijd van de gebruikers op de playground toeneemt naarmate de dag vordert. In de vroege middag sporten/spelen er met name basisschoolscholieren uit de hoogste groepen (7 en 8). Later op de middag nemen de middelbare scholieren het van de kinderen over. De wisseling van gebruikers gaat dikwijls druppelsgewijs; één jonge jongere mengt zich tussen een groep kinderen, gevolgd door de komst van (vrienden)groepjes jonge jongeren, die weer worden opgevolgd door oudere jongeren.

Ook Verweel (2007) benadrukt de rol die de leeftijd van jongeren speelt voor de cohesie op de velden. 'De beleving en de participatiemogelijkheden van jongeren verschillen naar technische kwaliteit en fysieke kracht. Als er geen begeleiding is, worden jongeren regelmatig door ouderen weggestuurd. Jongens van zestien sturen twaalfjarigen weg en twaalfjarigen sturen achtjarigen weg.'

Iedereen probeert zo in de marge van anderen zijn speeltijd te krijgen, waarbij de beschikbaarheid gedomineerd wordt door schooltijden, werktijden dan wel werkeloosheid en de ouderen eisen de meeste rechten op.’

Etniciteit en sekse

Bij aanvang van het onderzoek bestond het beeld dat allochtone jongens de veldjes monopoliseren. Voor een aantal locaties klopt dat beeld. De gebruikersgroep van playgrounds is bijna altijd een juiste afspiegeling van de wijk als gekeken wordt naar de etnische achtergrond. Dat blijkt uit observaties, interviews met sportwerkers en aanverwante studies (Boer, Noorman & Van der Valk, 2005; Mostert, 2007; Vermeulen, 2008; Boonstra, Hermens & Van Wonderen, 2008; Meulen et al. 2008; Breedveld, Romijn & Cevaal, 2009; Van Lindert, Romijn & Cevaal, 2009). De sportwerker uit Den Bosch, die op deze plekken regelmatig activiteiten organiseert, kan het uit eigen ervaring beamen.

Martijn: *“Het zijn duidelijk aanwezige jongeren in de leeftijd van dertien tot en met zeventien jaar die een overheersende rol innemen.”*

Interviewer: *“Zijn die van autochtone- en allochtone afkomst?”*

Martijn: *“Dat doet er niet toe. Het hangt er vanaf waar het pleintje ligt. We hebben twee Cruyff Courts in de stad. De een ligt in Oost, de ander in Kruiskamp Schutswijk. Dat is met name een allochtonenwijk. Terwijl het bij de Krajicek Playground in de Munthof fifty-fifty is. En de ene keer is het 70-30 en de andere keer 20-80. Dat varieert. Dat hangt van het uur van de dag af. Het hangt puur af van welke wijk.”* (Sportwerker Martijn, 's-Hertogenbosch)

Het beeld dat overwegend allochtone jongens gebruik maken van playgrounds, kan dus deels bevestigd worden, deels ontkend. In gemengde wijken (aandachtswijken) zullen voornamelijk niet-westerse jongens op de veldjes aanwezig zijn. In ‘volkswijken’ met een grote dichtheid aan autochtonen maken veel autochtone jongens gebruik van playgrounds.

Meisjes vormen een minderheid op de playgrounds (Mostert, 2007; Breedveld et al. 2009; Van Lindert et al. 2009). Als ze (mogen) meedoen dan zijn ze meestal vrij vaardig in de sport die beoefend wordt. Vriendinnengroepen, bestaande uit vier of meer meiden, worden zelden aangetroffen.

“Er speelt wel eens een meisje met een hoofddoek mee en die is echt heel technisch” (Jeroen, 14 jaar, 's-Hertogenbosch)

De geïnterviewde meiden voetballen op woensdagmiddag in een gymzaal van een Montessorischool in de wijk Oog in Al (Utrecht). Onder leiding van een sportbuurtwerkster krijgt een tiental meiden in anderhalf uur tijd verschillende voetbalvormen voorgeschoteld. De les is louter voor meisjes georganiseerd. Eenzelfde opzet heeft de Utrechtse wijk Overvecht. In de schoolvakanties spelen de verschillende meisjes(wijk)teams in toernooivorm tegen elkaar. Het spelen in een team wordt erg gewaardeerd, getuige onderstaande citaat:

“Toen we die wedstrijden in de herfstvakantie gingen spelen, toen dacht ik echt van: dit is echt leuk en dit wil ik echt blijven doen. Ik vind het zo leuk om met een team samen te spelen.”
(Aicha, 11 jaar, Utrecht)

Maar gemengd spelen op straat doen ze niet graag met de huidige speelhouding van de meeste jongens.

Aicha: *“De jongens die spelen wat ruiger en die denken altijd ‘die meisjes kunnen niet voetballen’. Dus dan passen ze niet, dus dan sta je daar ook van ‘hallo!!’.”*

Fatima: *“Het gebeurt ook op school heel vaak. Dan spelen ze alleen maar onder elkaar of dan spelen ze alleen, ofzo. Dat is niet leuk. Terwijl het voetbalveld heel druk is, soms ook heel veel meisjes enzo, maar ja dan kunnen wij niet echt heel erg leuk meespelen om te winnen.”*

Woonomgeving

Trapveldjes en basketballpleintjes zijn overal, echter in dit onderzoek staan vooral de fervent gebruikers van de openbare sportplekken in achterstandswijken in Den Bosch, Utrecht en Tilburg centraal. Vanwege praktische redenen, zoals het bereiken van jongeren en de mate van bereikbaarheid, is voor deze locaties gekozen. Voor de onderzochte woonomgeving betekent het doorgaans dat er relatief veel midden- en hoogbouw is rondom de playgrounds.

Foto 2.

De meeste speelplekken met harde ondergrond van steen of beton zijn (deels) omheind met hoge hekken of groen. Ook Cruyff Courts kent standaard hekwerken. Om natuurlijke grasveldjes te scheiden van woningen en wegen zijn vaak struiken of bomen geplant.

De gebruikers wonen bijna allemaal binnen een straal van vierhonderd meter en komen te voet of per fiets naar de sportplek (Bakker et al. 2008). Sommige bezoekers komen uit andere wijken, maar worden bijvoorbeeld door klasgenoten gevraagd om mee te doen.

“Ik ben de enige die niet hier uit de buurt komt, ik voetbal hier als ik afsprek met hem of met hem. Zij zitten bij mij in de klas.” (Youri, 9 jaar, ’s-Hertogenbosch)

Lifestyle & kleding

In Nederland is voetbal overal. Als het niet via broers, vaders of klasgenoten gebeurt, dan maken jongeren wel kennis met sport via TV, radio of internet.

Met reclamestunts speelt het bedrijfsleven slim in op de leefwereld van jongeren of voetballiefhebbers in het algemeen (bijvoorbeeld sportkledingmerken, supermarktketen met verzameling voetbalplaatjes, bril- en contactlenzenleverancier).

De frequentie en het gemak waarmee beroemde voetbalclubs en spelers genoemd worden door (soms zeer jonge) gebruikers is opvallend, maar niet vreemd door zoveel media-aandacht. Het is overigens geenszins van belang dat de jongeren dezelfde betaalde voetbalclub aanhangen. Het hebben van verschillende voorkeuren binnen een groepje gebruikers staat het samen sporten niet in de weg.

“Iedereen is voor Ajax. Ja, natuurlijk, op twee na dan. Maar de rest is allemaal voor Ajax.”
(Stijn, 12 jaar, 's-Hertogenbosch)

“Ik heb een seizoenskaart voor FC Utrecht en hij ook. Hij is voor Ajax.”
(Lukas, 13 jaar, Utrecht)

De mate waarin over het profvoetbal gesproken wordt, zegt wel wat over de plek die het inneemt in het leven van de jongere. Ze besteden veel uren aan het bekijken van voetbalwedstrijden op TV. Daarnaast kopen of krijgen ze kledingstukken met de naam van hun idool of favoriete club. Daarmee willen ze zich maar al te graag associëren. Tijdens de observaties hebben jongeren vaker shirtjes aan van Europese voetbalsterren of van Ajax dan van betaald voetbalclubs uit de eigen gemeente (Willem II, FC Utrecht, FC Den Bosch). Dankzij TV, radio en internet is de afstand tussen de jongeren en de favoriete club relatief kleiner dan de absolute afstand tussen de jongeren en hun lokale topclub. Shirtjes van amateurclubs draagt men niet op playgrounds.

Het dragen van deels sportief getinte kleding onderscheidt playgroundgebruikers niet perse van jongeren die niet op playgrounds komen. Ook op andere vrijetijdsplekken of op school wordt het dragen van voetbalshirts en sneakers vaak gecombineerd met spijkerbroeken of andere casual kledij. Ze kunnen, maar hoeven er niet perse in te voetballen. Voor een deel heeft dat te maken met gemakzucht; ze hoeven niet steeds om te kleden. Kortom, playgroundgebruikers laten niet aan de hand van specifieke kledingsstijl zien dat ze tot een specifieke subcultuur behoren of willen horen.

2.2 Jongeren en opvattingen over sport

In de meeste studies over sport gaat het over het sporten in verenigingsverband. Ditmaal gaat het om sporten buiten verenigingsverband. De vraag is hoe de groep jongeren, die gebruik maken van openbare sportveldjes, het sporten op de playground beschouwen?

Jongeren komen dikwijls voor de keus te staan om door te gaan of te stoppen met het sporten in georganiseerd verband (als ze dat al doen) en of zij zich verder willen ontwikkelen in de prestatiesport of liever sporten voor sociaal contact en gezelligheid. Sportdeelname neemt af vanaf twaalf jaar af en daalt in continue lijn tot de leeftijd van achttien jaar (Tiessen-Raaphorst et al. 2010). Welke motieven liggen aan deze daling ten grondslag? Van de jongeren die niet dikwijls deelnemen aan een sportactiviteit geeft bijna veertig procent aan al voldoende lichaamsbeweging te hebben (zie tabel 1). Andere hoog scorende motieven zijn: de voorkeur voor andere bezigheden in de vrije tijd en de hoge kosten. (zie tabel 1). Tabel 1 geeft ook de motieven weer voor het wel deelnemen aan georganiseerd sportverband. In de tabel is een verdeling gemaakt tussen jongeren tussen de twaalf en zeventien jaar die minder dan twaalf keer sporten per jaar (niet-sporters) en die tenminste twaalf keer op jaarbasis sporten (sporters). Ruim driekwart van de tieners draagt 'plezier' aan als belangrijkste reden om aan sport te doen, gevolgd door 'gezondheid' (68%).

Tabel 1. Motieven voor wel of geen sportdeelname van 12-17 jarigen

	motief 1	motief 2	motief 3
sporters ¹	plezier (77%)	gezondheid (68%)	gezelligheid (62%)
niet-sporters ²	voldoende lichaamsbeweging (38%)	voorkeur voor andere vrijetijdsbezigheden (29%)	te duur (23%)

¹ minstens twaalf keer per jaar sporten

² minder dan twaalf keer per jaar sporten

Bron: Sociaal en Cultureel Planbureau, Mulier Instituut (2010)

In een nulmeting over schoolsportverenigingen (Boonstra & Van Wonderen, 2008) zijn ouders van kinderen die lid zijn van schoolsportverenigingen geënquêteerd. Daaruit kwam naar voren dat ouders vaker dan hun kinderen het gezondheidsaspect van sport als reden aanvoeren dan hun kinderen (61% ten opzichte van 52%). Ouders en kinderen noemen ongeveer even vaak dat het leuk is om te sporten (respectievelijk 53% en 56%). Opvallend is dat dit percentage (56%) beduidend lager is dan het gemeten percentage (77%) onder jongeren in Rapportage Sport 2010, alsof er zo'n groot verschil bestaat tussen de begrippen 'leuk' en 'plezier'.

Of het verschil in score valt te verklaren uit het feit dat het in het ene onderzoek (Boonstra & Van Wonderen, 2008) gaat om schoolsportverenigingen en het andere onderzoek om een reguliere sportvereniging (Tiessen-Raaphorst et al. 2010) is onduidelijk.

Sport versus spel

In een hoofdstuk twee van het boek *Jongeren over Sport* (Buisman, 1995) beschrijft Jan Tamboer dat jongeren hun ervaringen in en met sport bij uitstek karakteriseren in termen die meer of minder direct verwijzen naar de begrippen 'spelen' en 'spel'. Volgens hem zijn 'sport' en 'spel' voor kinderen inwisselbare begrippen. Om te begrijpen hoe jongeren tegen het sporten op de playground aankijken, benutten we een door Tamboer gemaakte begripsverheldering. Om de aard van de relatie tussen spel en sport te kunnen bepalen is het zinvol om het onderscheid te maken tussen spel als 'play' en spel als 'game'. Met spel als 'play' wordt bedoeld op een bepaalde attitude, grondhouding of zijswijze. Spelen, in de zin van 'play', wordt in verband gebracht met vrijheid en autoteliciteit. Steenberg (2004) verwoordt het als volgt: 'Play' is (1) een specifieke houding die niet logisch noodzakelijk samenhangt met een bepaalde activiteit, (2) de activiteit die wordt uitgevoerd primair omzichzelfwille wordt verricht, (3) de speler vrijwillig kiest de activiteit uit te voeren en de vrijheid heeft deze te beëindigen en (4) de speler zelf de (keuze)vrijheid heeft om verschillende middelen aan te wenden gedurende de realisering van het intrinsieke doel van de activiteit. Spelen ('play') verdraagt zich niet met verplichting en dwang en deze vorm van spelen gaat gepaard met het voortdurend uitproberen wat zoal mogelijk is, bijvoorbeeld skaten op een skatebaan.

Bij spel als 'game' zijn volgens Suits (in: Buisman, 1995) vier elementen van toepassing:

- Men poogt een bepaald doel te bereiken;
- Alleen die middelen worden gebruikt, die in overeenstemming zijn met de regels (bijvoorbeeld bij voetbal: niet met de handen scoren);
- Men laat zich leiden door constituerende regels (meeste efficiënte regels zijn verboden);
- De constituerende regels worden vrijwillig geaccepteerd.

Wat maakt een 'game' tot een sport en 'play' niet? Tamboer geeft een vijftal criteria, maar merkt op dat het aantal onvolledig is.

- Een 'game' kan pas tot sport worden aangemerkt als het spel in kwestie een vaardigheidsspel is.
- Met het vorige punt hangt samen het element van testen, strijd en competitie. Het meten van de eigen vaardigheid, hetzij met de elementen (bergbeklimmen, surfen), hetzij met zichzelf, hetzij met anderen (wedstrijden, rivaliteit), hetzij met een abstracte limiet (record), wordt gewoonlijk als belangrijk kenmerk van sport aangemerkt.
- Het gaat in sport niet alleen om vaardigheidsspelen, maar in het bijzonder om vaardigheden van een fysiek karakter.
- Het aantal beoefenaren van een spel is (mede)bepalend om van sport te kunnen spreken.
- De beoefening van een bepaald spel moet een zekere stabiliteit bereiken (een kortstondige rage is geen sport) en in verband daarmee een zekere mate van institutionalisering.

Gelet op bovenstaande beschrijvingen zijn beide begrippen (play en game) van toepassing op de playgroundactiviteiten.

De meeste voetbalpartijtjes hebben veel weg van het spelen van (oefen) partijtjes bij een vereniging. Er is sprake van een fysiek vaardigheidsspel en het meten van de eigen vaardigheid met die van anderen.

Ook gaat het op de openbare trapveldjes of basketbalpleintjes om de essentie van de voetbal- en basketbalregels (balbehandeling: voetbal: bal aan de voet/hoofd, basketball: dribbelen en lay-up en het scoren van doelpunten).

Indien het aantal spelers onvoldoende is om een partijspel te kunnen spelen, worden er andere spelvormen met aangepaste (spel)regels georganiseerd (zie hoofdstuk 3). In dat geval sluit het aan bij spel als 'play' waarbij, zoals reeds vermeld, de speler zelf de (keuze)vrijheid heeft om verschillende middelen aan te wenden gedurende de realisatie van het intrinsieke doel van de activiteit. Vaak gebeurt dit groepsgewijs, dus de vrijheid is in zekere zin relatief. Wel staan dan nog vaak het fysieke vaardigheidsspel en de competitie met anderen centraal.

Wat het sporten op de playgrounds verder op het gebied van spel als 'play' kenmerkt is het gegeven dat de activiteit zelf het primaire doel is en niet wordt gedaan om een daarbuiten gelegen doel (gezondheid, integratie, en dergelijke) te bewerkstelligen. Beleidsmakers hebben dat wellicht voor ogen, maar de jongens komen er om 'lekker te voetballen' en plezier te maken. Ook niet onbelangrijk is het aspect dat een gebruiker van een playground de activiteit vrijwillig kan uitkiezen en de vrijheid heeft deze te beëindigen op het moment dat het hem of haar uitkomt. Tijdens een observatie in Den Bosch werd duidelijk dat bij het vertrek van één van de deelnemers ook de bal uit het spel werd gehaald en de activiteit voor de achterblijvers daarmee direct ophield. Bij een sportvereniging is zo iets ondenkbaar.

Beschouwt de groep playgroundgebruikers het sporten op de playground als 'play' of 'game'? Eén van de geobserveerde en geïnterviewde jongens bezoekt het Cruyff Court Schutskamp zeer frequent. Hij houdt zich daarnaast bezig met het maken van huiswerk en voetballen bij vereniging FC Engelen in de B3. Bij de club traint hij één keer per week en speelt hij 's weekends een wedstrijd. Het spelen op het Cruyff Court beschouwt hij niet als sport (spel als 'game'). Hij beargumenteert zijn antwoord als volgt:

“Hier is het gewoon voor de lol. Er wordt niet echt fanatiek gedaan en ik word hier ook niet moe.” (Alex, 14 jaar, 's-Hertogenbosch)

In zijn opmerking vallen twee punten op: de te leveren strijd en de fysieke inspanning van de activiteit. Ook andere respondenten zien behoorlijke verschillen tussen het voetballen op een playground en bij de vereniging. Volgens de vijftienjarige Khalid uit 's-Hertogenbosch speelt het conditionele aspect bij het verenigingsleven een grote rol en bij de playground een marginale rol. Bij de vereniging gaat het om de kampioenschap, bij de playground om de gezelligheid. Een ander in het interview met Alex aangehaald argument is de kleding. Hooguit in de zomer wordt op het Cruyff Court sportkleding gedragen, anders draagt men altijd de dagelijkse kleding. Bij de vraag naar verschil in beleving vergelijkt hij de situatie op het court duidelijk met de situatie bij zijn voetbalvereniging. De sportbeleving is alleen van toepassing op het voetballen bij de voetbalvereniging.

Eén van de geïnterviewde sport(buurt)werkers geeft ook nadrukkelijk aan dat de jongeren de activiteit op de playground als spel zien. Onderstaand dialoog uit het interview laat dat zien.

Interviewer (I): *“Hoe denk je dat die jongens en meiden zelf tegen sport aan kijken? Zien ze dat als sport of zien ze dat meer als hobby of spel?”*

Martijn (M): *“Als spelen. Spelen in hun vrije tijd.”*

I: *“En wanneer zien ze het dan wel als sport?”*

M: *“Niet.”*

I: *“Ook niet als er wedstrijden zijn?”*

M: *“Ja, maar dan organiseer ik ze. Maar als we één tegen één aan het voetballen zijn, dan zijn we aan het spelen. Dan zijn we niet aan het sporten. Daarom zeg ik: iedereen zegt wel dat hij sport, maar wat verstaat iedereen onder sport? Als je 's avonds naar zo'n pleintje gaat en vraagt wat ben je aan het doen zeggen ze: partijtje voetballen. Als je ze dan vraagt hoeveel uren per week ze sporten rekenen ze dat niet mee.”*

I: *“Ook als ze fanatiek een partijtje spelen?”*

M: *“Nee, dan zijn ze gewoon lekker een partijtje voetbal aan het doen. Lekker aan het spelen.”*
(sportwerker Martijn, 's-Hertogenbosch)

Naast het spelen is er sprake van ‘hanggedrag’. De sportwerkers geven aan dat de mate van sport- en/of hanggedrag samenvalt met de voorzieningen die bij het veldje liggen, zoals een wip, bankjes, schuttingen of een jeugdhonk. Hoe minder voorzieningen er rondom de playground zijn, des te meer er op de plek zelf ‘gehangen’ wordt.

2.3 Typologie playgroundgebruikers

In voorgaande paragraaf is een tegenstelling behandeld die te maken heeft met of van invloed is op de sportbeleving, zoals sport & spel en play & game. Welke kenmerken van de tegenstellingen zie je terug bij de playgroundgebruiker? Bestaat dé playgroundgebruiker wel? Of bestaan er meer subgroepen? In de contextduiding van dit onderzoek (1.3) kwam al naar voren dat de nadruk ligt op fervent gebruikers. In dit onderzoek hanteren we daarvoor de term: *heavy users*. Deze groep *heavy users* kan grosso modo in twee groepen worden verdeeld.

Heavy footballers

*Heavy footballers*³ voetballen⁴ het liefst elke dag. Omdat er geen enkele vereniging is, die bij gebrek aan mankracht in die grote mate voetbal aanbiedt of de velden non-stop open stelt, zijn ze genoodzaakt uit te wijken naar andere speellocaties, zoals de playgrounds. Het zijn gedreven sportliefhebbers, die zoveel mogelijk willen voetballen en daar een locatie en medespelers bij zoekt.

“Ik zou het leuk vinden om elke dag te trainen, gewoon de hele week aanwezig.”

(Rik, 11 jaar, Utrecht)

³ Het woord *footballers* kan worden vervangen door *(basket)ballers*

⁴ Het werkwoord voetballen kan door andere sporten vervangen worden

“Ik heb maandag dit (voetbal bij project Doelbewust, red.), dinsdag voetbal, woensdag voetbal, donderdag voetbal, vrijdag zaalvoetbal. Ja, ik heb woensdag ook nog zaalvoetbal. Zaterdag wedstrijd en zondag ook wedstrijd van mijn vader.” (Omar, 12 jaar, 's-Hertogenbosch)

Externe redenen kunnen ervoor zorgen dat de sportfrequentie afneemt.

“Ik ben hier de laatste tijd wel minder vaak omdat ik nu op de middelbare school zit en dan heb ik huiswerk enzo.” (Berat, 13 jaar, 's-Hertogenbosch)

In de beleving van *heavy footballers* is het voetballen op de playgrounds een heuse sportactiviteit. De door hun gebezigde activiteit kan als ‘game’ worden aangemerkt, omdat a) het spel in kwestie een vaardigheidsspel is, b) het de *heavy footballers* gaat om het meten van de eigen vaardigheid met anderen, c) het niet alleen om vaardigheidsspelen gaat, maar in het bijzonder om de voetbalvaardigheden gaat, d) vaak in vier- of meertallen wordt gesport (Panna uitgezonderd) en e) het sporten op de playground door *heavy footballers* een zekere stabiliteit heeft bereikt.

In de steden zorgt sportbuurtwerk of een welzijnsinstelling er 's winters voor dat de jongeren in sportzalen kunnen sporten als alternatief voor het (georganiseerd) sporten op een playground. Vanwege het beheersaspect van een hal of zaal wordt er op vaste dagen, tijdstippen en onder begeleiding gesport. De activiteiten variëren in lichte mate, maar voetbal neemt hierin een dominante plek. Groepjes allochtone jongeren (aantal 8-10), voornamelijk *heavy footballers*, maken wekelijks gebruik van dit aanbod in de winter.

Social players

Er is ook een groep gebruikers die de locatie en de medespelers al heeft en daar een activiteit bij zoekt. Dit zijn eveneens *heavy users*, maar in mindere mate *heavy footballers*. Zij worden in dit onderzoek *social players* genoemd. Het zijn jongeren die elkaar vanuit de buurt, van school of de club kennen en vlakbij een playground wonen. Deze jongeren stellen het belang van een gezamenlijke activiteit boven het voetballen op zich en zijn van mening *“dat er gewoon weinig andere dingen zijn die je met z'n allen kan doen”*. Aan Playstation en andere populaire (computergelieerde) spelactiviteiten kan nu eenmaal een beperkt gezelschap deelnemen.

“Als ik thuis ben ga ik altijd naar Pieter, dan haal ik 'm op om wat te gaan doen en hij heeft een veldje voor de deur. Als daar vriendjes van ons voetballen dan doen we wel altijd mee.” (Kevin, 12 jaar, 's-Hertogenbosch)

“Nou, meestal komen we hier langs. Niet dat we echt hier gaan voetballen ofzo. We komen even langs en dan gaan we meestal weer weg.” (Khalid, 15 jaar, 's-Hertogenbosch)

Eén van de bevraagde en geobserveerde jongeren op Cruyff Court Schutskamp in 's-Hertogenbosch was vroeger lid van een atletiekvereniging. Nu is hij alleen lid van de scouting en voetbalt hij geregeld op het Cruyff Court. Op de vraag waarom hij niet lid is van een voetbalvereniging antwoordde hij: *“Hier kan ik tenminste doen wat ik zelf wil.”* (Jeroen, 14 jaar, 's-Hertogenbosch). Daarnaast dacht hij dat de trainingen bij een club *“saai”* zouden zijn.

Het spelen van wedstrijden vindt hij wel leuk, maar het is geen reden voor hem om aan te sluiten bij een vereniging. Op het Cruyff Court worden af en toe ook wedstrijden of toernooien georganiseerd. Daar neemt hij graag aan deel.

Omdat het doel en de invulling van de activiteiten van *social players* in vergelijking met de *heavy footballers* meer variëren, neigt de groep *social players* het spel minder in de richting van 'game' en meer in de richting van 'play' te karakteriseren. Vooral het competitieaspect of de drang om te presteren is minder nadrukkelijk aanwezig. Het scoren van doelpunten kan wel als doel van het spel centraal staan (bij 'Tienen' en dergelijke), maar de beleving is beduidend minder resultaatgericht. De activiteit van *social players* is eenvoudig inwisselbaar voor een andere activiteit. Vrijheid en autoteliciteit zijn bij *social players* in beperkte mate, maar meer dan bij *heavy footballers*, aanwezig. Beide groepen hebben in tegenstelling tot het sporten bij een vereniging de vrijheid om te bepalen wanneer ze hun deelname aan het spel beëindigen.

3. Gebruikers over het sporten op playgrounds

Op de playground beoefenen jongeren zelden een sport op de manier zoals deze in de officiële reglementen is vastgelegd. Vaak worden voor de gekozen spelvarianten een aantal elementaire zaken overgenomen zoals het uitsluitend spelen met de voeten en de veroordeling van fysieke overtredingen. Daarnaast worden op diverse gebieden aangepaste regels gemaakt die per veldje, per gebruiker of per keer kunnen verschillen. Dit kan uiteenlopen van een spelvorm met minder spelers per team dan de gebruikelijke elf tot het kiezen van een andere manier van scoren (bal door de benen spelen: *panna*) dan in het gebruikelijke doel.

In veel gevallen worden de aanpassingen van de regels ingegeven door de beperkingen van de fysieke omgeving. De afmetingen, ondergrond, doelen en deelnemersaantallen verschillen doorgaans sterk van het reguliere voetbalaanbod bij de sportvereniging. Is een playground ondanks of juist dankzij deze zaken populair onder jongeren?

Crum (in Buisman, 1995) heeft een model uitgewerkt met het onderscheid tussen prestatiegeoriënteerde sport en recreatiegeoriënteerde sport. Het model heeft betrekking op de diversiteit in de structuur en visie van sportverenigingen. Voor deze belevingsstudie is het interessant om te weten in hoeverre dit model van toepassing is op het sporten op de playgrounds in deze tijd. Heeft 'de organisatie' op de courts en playgrounds doorgaans een democratisch of meritocratisch gehalte? Welke stijl van leiderschap is dominant? En hoe wordt omgegaan met regels?

Model Crum (1978)

	prestatiegeoriënteerde sport	recreatiegeoriënteerde sport
Algemeen	‘Arbeit’; resultaatsport	‘Arbeit’ ingebed in ‘Interaction’-kader; belevingssport
Doelen, motieven	absolute prestaties; records; ‘überbietung’; openbare erkenning	plezier; gezelligheid; communicatie; ontspanning; gezondheid
Prestatie-opvatting	productoriëntatie; kwantitatief; objectief	procesoriëntatie; kwalitatief; subjectief
Organisatie	meritocratisch; competitiegericht; elitair-selectief; strak; gesloten	democratisch; geen wedstrijddwang; mogelijkheden open voor allen; flexibel; open
Training	gericht op prestatievergelijking later; strak geprogrammeerde training; analytische methode; dagelijks meer uren; inspannend en arbeidsconform	oefenen en spelen, waarbij de zin in het ‘nu’ ligt; open handelingssituatie; globaal-methode; zo nu en dan; op plezier gericht; vrije zelfgekozen methode
Leiderschap	Autoritair	democratisch
Techniek	technische regels; domineren; technieken nauw omschreven	technische regels ondergeschikt aan interpersonale regels; technische interpretatievrijheid
Regels	Regelgebondenheid	regelflexibiliteit
Groepering	homogeen naar leeftijd, geslacht en niveau, opdat prestatievergelijking mogelijk is	ook heterogene groepen, al naar min of meer toevallige omstandigheden

De kritiek op het model heeft voornamelijk betrekking op de term ‘prestatie’. Beter was het geweest als daar ‘resultatengeoriënteerde sport’ had gestaan (Buisman, 1995). Daarnaast zou in het model teveel (moreel) geoordeeld worden. In 1995 werd al de vraag gesteld in hoeverre het model uit 1978 gedateerd zou zijn. Het antwoord destijds was dat er in 1995 nog een scherp onderscheid was tussen wedstrijdsport en recreatiesport, kortom dat het model nog actueel was. Wat zeggen de jongeren hier indirect over? In dit hoofdstuk wordt hierop ingegaan, gezien vanuit de optiek van de doelgroep. In paragraaf 3.1 wordt kort stilgestaan bij de beweegredenen van jongeren om gebruik te maken van een playground. Paragraaf 3.2 geeft de resultaten weer van de groepsprocessen, omgangsvormen en soort activiteiten op playgrounds. Opvattingen van jongeren ten aanzien van de fysieke sportvoorziening en hun ervaringen met de buurtbewoners worden samengevat in paragraaf 3.3 en het verschil in beleving tussen het sporten op de playground en het sporten bij de vereniging volgt tot slot in paragraaf 3.4.

3.1 Motieven om te sporten op de playground

Onderzoek van Mostert (2007) in drie wijken in Rotterdam laat zien dat jongeren naar de veldjes komen voor sport en contact. Die aspecten lopen door elkaar. 'Lekker sporten' is tegelijk 'gezellig'. Maar 'gezellig kletsen' vraagt tegelijk om een omgeving om in te sporten (Verweel, 2007).

Het belangrijkste motief voor alle respondenten om op een playground te komen en sportief bezig te zijn, is dat het leuk is, hoewel de inhoud van wat leuk bevonden wordt, verschilt. De meeste respondenten halen de schouders op als gevraagd wordt naar het waarom van het sporten op de playground, alsof de wedervraag: "*waarom niet?*" op de lippen lag. Er werd in veel gevallen vreemd opgekeken of gelachen als door de interviewer werd gevraagd of ze het leuk vinden om te voetballen. Dat komt overeen met de gegevens uit de literatuur, zoals eerder is aangehaald in paragraaf 2.2. Het plezier hebben in deze vorm van vrijetijdsbesteding is opvallend vanzelfsprekend in de bereikte onderzoeksgroep.

Mehmed: "*Ik vind voetbal gewoon heel leuk.*"

Mustafa: "*Ja, hij is echt een voetbalveteraan. Hij vindt het gewoon heel leuk.*"

Mehmed: "*Ja, toffe sport.*"

Mustafa: "*Het maakt niet uit of je hem vijf wedstrijden laat spelen. Hij vindt het toch wel best.*"

(Mehmed, 14 jaar, Mustafa, 15 jaar, Utrecht)

Geen van de jongeren geeft bijvoorbeeld aan mee te doen om gezondheidsredenen of omdat het moet van zijn of haar ouders. In het onderzoek van Boonstra en Van Wonderen geeft 52 procent van de jongeren die lid zijn van een sportvereniging wel aan dat ze lid zijn, omdat het gezond is voor ze. Heeft het verschil dan wellicht te maken met de kijk op spel of sport?

Andere minder positieve door Mostert (2007) genoemde argumenten om tijd door te brengen op een playground staan in relatie tot het hebben van een alternatief voor het vervelen, hangen, computeren of gebrek aan andere voorzieningen in de wijk. Redenen van de respondenten uit deze studie om niet naar een playground te gaan hebben betrekking op "*huiswerk*" en "*het slechte weer*".

Foto 3.

3.2 Zelforganisatie playground

De openbare sportvoorzieningen bieden de gebruikers de gelegenheid om zelf invulling te geven aan de frequentie, duur en organisatie van een sportactiviteit. Hoe gaan dergelijke processen? En wie neemt daarin de leiding?

Dat een grote groep allochtone jongeren bij verschillende (sport)ontmoetingsplekken in grote en middelgrote steden bij elkaar komen is niet zo vreemd, omdat deze gewoonte voor een deel geworteld is in de cultuur van de landen van herkomst. Echter, volgens Noorda en Veenbaas (2000) zijn de playgrounds niet alleen het domein van laagopgeleide allochtone jongensgroepen. Wel is een zekere verjonging onder de jongeren waarneembaar in het bezoeken van ontmoetingsplekken (Noorda & Veenbaas, 2000).

Het verschijnsel van één of enkele straatgroepen per buurt, redelijk hecht georganiseerd en met een duidelijke leider, behoort grotendeels tot het verleden (Noorda & Veenbaas, 2000). De individualisering en fragmentarisering van de leefwereld van jongeren is hier mede debet aan. Het gaat vaak om kleine groepen in samenstellingen of zelfs om individuen. Het zal misschien niet verrassend zijn dat Panna, een vorm van straatvoetbal waarbij één tegen één wordt gespeeld in wedstrijden van drie minuten, onder jongeren groeiende belangstelling heeft.

Panna is ontwikkeld door jongeren in de grote steden. Een veel bredere groep wordt ermee bereikt dan met het klassieke grasvoetbal. Daar waar het reguliere (verenigings)voetbal een beroep doet op discipline, teamgeest en ouderwetse clubliefde richt Panna zich op het individu⁵. Een belangrijk element van Panna (Surinaams woord voor 'poort') is de tegenstander te passeren door de bal tussen zijn benen te spelen. Dat levert namelijk direct winst op. Dankzij de groeiende belangstelling onder beleidsmakers, maatschappelijke organisaties, gemeenten en de (semi) georganiseerde sport is Panna uitgegroeid tot een organisatie (Panna Knock Out), die jaarlijks tweehonderd toernooien in Nederland organiseert.

3.2.1 Manier van afspreken

Een onderdeel van de zelforganisatie betreft de wijze waarop gebruikers samenkomen. Bij sportverenigingen ligt dat min of meer vast. Het tijdstip van een training, wedstrijd of toernooi wordt door technische commissies van verenigingen bepaald en aan de sporters medegedeeld. Voor het reizen van en naar de club of het evenement bestaat dikwijls ook een structuur. Is een bepaalde structuur ten aanzien van afspreken of samenkomen te ontdekken bij de straatsport?

⁵ Bron: Brochure Panna Knock Out, not just a sport (2010), Sportservice Noord-Holland

De ene sportwerker is hier stilliger over dan de andere, maar afgaande op hun reacties lijkt het afspreken spontaan te gebeuren.

“Nee, die spreken niet af. Die zijn altijd buiten. Dat is een automatische afspraak. De middag-groep spreekt niet af. Dat is spontaan. Dat ontstaat.”
(Sportwerker Martijn, 's-Hertogenbosch)

“Dat weet ik niet, durf ik niet te zeggen. Ik denk dat ze elkaar bellen, maar ik denk dat ze ook standaard om acht uur afspreken.”
(Sportwerker Sjoerd, 's-Hertogenbosch)

Het merendeel van de *heavy footballers* gaat op de bonnefooi naar een playground, omdat er vanuit wordt gegaan dat er altijd andere spelers aanwezig zullen zijn. Het tijdstip van sporten ligt vaak niet precies vast, maar wel het deel van de dag. Vanzelfsprekend zijn het jaargetijde, het weer en de voorziening zelf van invloed op de aanwezigheid van gebruikers. Hoe warmer de buitentemperatuur is en hoe langer het licht is (of lampen aanwezig zijn), des te meer de openbare veldjes bespeeld worden.

“We wonen allemaal hier in de buurt en we hoeven helemaal niet af te spreken. Er zijn hier altijd wel mensen. Zeker in de zomer.” (Kemal, 12 jaar, 's-Hertogenbosch)

Met name *social players* spreken op school af of gaan vooraf langs de woningen van de (sport)vrienden met als doel om ze op te halen en samen naar de playground te gaan. Of er wordt vooraf met anderen gebeld of ge-msn'd.

Interviewer: *“Spreken jullie af om te gaan voetballen?”*

Mehmed: *“Nee, Mustafa komt altijd vanzelf.”*

Mustafa: *“Nee, niet echt. Ik kom altijd gewoon langs als ik zin heb om te gaan voetballen. Soms spreken wij elkaar op MSN en dan zeg ik, kom we gaan voetballen. Dan ga ik zo langs hem (Onur, red.) en als hij thuis is halen we hem (Mehmed, red.) daarna op. Anders gaan we gewoon spelen ofzo. Met z'n tweeën voetballen is niet zo leuk.”* (Mustafa, 15 jaar, Mehmed, 14 jaar, Onur, 15 jaar, Utrecht)

3.2.2 Invulling sport- en spelvormen

Aangezien op playgrounds niet altijd activiteitenbegeleiding plaatsvindt is het aan de gebruikers zelf om invulling te geven aan de activiteiten. Welke sporten of afgeleide vormen daarvan zijn terug te vinden op de playgrounds? Op een aantal plekken is de tak van sport door de vormgeving van de voorziening herkenbaar, wat niet altijd inhoudt dat de beoogde sport daadwerkelijk beoefend wordt. Een basketballpleintje waarop gevoetbald wordt is daar het voorbeeld van (Cevaal et al. 2010). Op Cruyff Courts met standaard doelen en belijning kan ook (op amateurniveau) gehockeyd worden.

De respondenten uit dit onderzoek spelen voornamelijk voetbal of beter gezegd baloefeningen met de voet. Het aantal aanwezigen bepaalt uiteindelijk wat er gebeurt. Vanaf acht mensen wordt er meestal in partijvorm gespeeld.

Interviewer: “Wat doen jullie zoal op de playground?”
Rachid: “Partijtje, tieners.”
Youssef: “Verschillende spelvormen.”
Rachid: “Je hebt verschillende spelvormen met voetbal. En het is maar net wat het meeste aantrekt op dat moment.”
Youssef: “Als je veel mensen hebt, speel je partijen. Als je zeven hebt of zes dan ga je afleggettje spelen. Dat is van de middenlijn en dan vier mensen ga je schieten op de goal. En wie mist moet naar de goal toe.”
Interviewer: “Tieners heb je ook nog, dat is ongeveer met vijf mensen toch?”
Bilal: “Ja.”
Youssef: “Moet je de bal drie keer hooghouden, moet je overpassen. En dan moet je scoren.”
 (Rachid, 15 jaar, Youssef, 14 jaar, Bilal, 14 jaar, Tilburg)

Foto 4.

Interviewer(I): “Kunnen jullie iets meer vertellen over de manier waarop je dan tegen andere jongens partijtje doet?”
Mehmed: “Wij voetballen daar, die zeggen: ‘willen jullie partijen?’. Dan zeggen wij altijd ja. Dan doen we wie het eerst bij de tien of bij de vijftien is. Daarna gaan we naar huis en na het eten komt hij me dan ophalen en voetballen we in de kooi met z'n vieren, twee tegen twee.”
I: “Ook partijtje of doelen?”
Mehmed: “Vaak doelen.”
I: “Waarom, is doelen leuker?”
Mustafa: “Ja, dat vinden we gewoon leuk.”
Mehmed: “Dan kunnen we afstandschoten oefenen, dan kan je mooi plaatsen leren. Op vrijdag oefenen we vaak schoten bij Marco van Basten sportpark voor in de wedstrijd op zaterdag.”
I: “Is partijtje vermoeiender?”
Mehmed: “Ja, partijtje is vermoeiender. Doelen kun je gewoon veel potjes doen.”
I: “Gebeurt het wel eens dat je bijvoorbeeld met vier bent, en dat iemand stopt waardoor de anderen niet verder kunnen?”
Mehmed: “Vaak is dat wel zo. Diegene zegt dan dat ‘ie naar huis moet, om te eten of zo.’”
I: “Hebben jullie daar wel eens ruzie over?”
Mustafa: “Nee, daar hebben we niet zo vaak ruzie over.”
 (Mehmed, 14 jaar, Mustafa, 15 jaar, Utrecht)

Als niet in partijvorm gespeeld wordt, houdt men zich bezig met schieten op het doel.

Bas, een zestienjarige gebruiker komt minder vaak dan vroeger, maar nog met enige regelmaat naar Krajicek Playground De Muntel vlakbij zijn huis. Daar speelt hij af en toe partijtjes voetbal maar vaak *goaltje-over*, een één tegen één spel, waarbij je op je eigen helft moet blijven en moet proberen te scoren bij een ander. Degene die gescoord heeft gaat eruit en een ander komt er voor in de plaats. Zo wordt er voortdurend gewisseld van personen.

Op de moderne sportplek (Blauwe kooi) in de Bossche wijk Haren, Donk en Reit wordt zeer sporadisch gebasketbald. Tycho (11 jaar) en Stijn (12 jaar) vermaken zich in de sneeuwperiode met sneeuwballengevechten.

Wat opvalt is dat in alle spelvormen het oorspronkelijke karakter van de sport bewaard blijft. Treffende voorbeelden hiervan zijn 'niet met de handen' bij voetbal en 'niet lopen met de bal' bij basketbal. Ook de beoordeling van oneerlijk spel en overtredingen komen sterk overeen met de wijze waarop dat in de 'moedersport' gebeurt. Ruimtegebonden regels zoals buitenspel en het maken van driepunters worden juist op playgrounds meestal weggelaten, simpelweg omdat hiervoor de ruimte te beperkt is.

3.2.3 Groepssamenstellingen, leiderschap (wie mag meedoen)?

Uit het onderzoek van Mostert (2007) blijkt dat het voor de gebruikers van playgrounds in Rotterdam niet uitmaakt welke etniciteit, geloof en nationaliteit de jongeren hebben om mee of tegen te sporten. Opgemerkt moet worden dat op deze playgrounds bijna geen autochtonen komen. Op andere plaatsen komen juist weer vooral autochtonen (Verweel, 2007). Eén en ander hangt samen met de afspiegeling van de wijk, zoals eerder vermeld. De uitkomsten met betrekking tot de stellingen over claimen en delen van een Cruyff Court in tabel 2 uit de effectevaluatie onder Cruyff Courts (Breedveld et al. 2009) suggereren een grote mate van openstaan voor diversiteit onder de spelers op het Cruyff Court, maar de praktijk is soms echter anders. Jongeren geven overwegend aan dat het veldje wat hen betreft niet voor één bepaalde groep bestemd is. Meer dan driekwart vindt dat er zowel voor de mindere als betere voetballers plek moet zijn. Daarnaast geeft ruim tachtig procent van de spelers aan dat het veld er voor zowel jongens als meisjes moet zijn. En tenslotte geeft vijftien procent van de ondervraagde spelers aan dat zij liever spelen met jongeren van dezelfde afkomst.

Tabel 2 Stellingen over claimen en delen van het Court naar geslacht (in procenten)

	Het veldje moet er zijn voor goede en voor minder goede voetballers	Het veldje moet er zijn voor jongens en voor meisjes	Ik voetbal op het veldje liever met jongeren van dezelfde afkomst	Totaal
	%	%	%	N
Speler	76	81	15	288
Jongen	79	79	18	211
Meisje	67	89	6	77

Bron: Breedveld, Romijn & Cevaal (2009)

Van der Meij (2008) beschrijft heel verbeeldend in haar rapportage hoe Christian langs de zijlijn van een Krajicek Playground staat te wachten, totdat hij wordt uitgenodigd om mee te voetballen door de andere spelers Anouar, Yessin, Ennes, Tarik, Zeid en Berat. Het wachten is tevergeefs, hij wordt niet gevraagd. In haar studie verklaart ze dat Christian een *outsider* is en geen onderdeel uitmaakt van de *peer group* die op dat moment samenspeelt en de playground als haar territorium ziet. Religie heeft haar inziens een groot aandeel in de processen van in- en uitsluiting, hoewel ze de jongeren op geen enkele manier over religie heeft horen spreken. Een ander voorbeeld waaruit de etnische spanningen blijken betreft de ervaring van Van der Meij met groepjes ‘kut-Marokkanen’ en ‘rot-Hollanders’ zoals ze elkaar noemden. Om het territorium – de playground – te verdedigen mochten de Nederlandse jongeren meespelen. ‘Hoewel er sprake is van participatie, kan van insluiting in het culturele compromis van de ingroup (Marokkaanse groep gebruikers = harde kern) niet gesproken worden. De Nederlandse jongetjes spelen immers niet mét maar juist tegen het Marokkaanse clubje.’ (Van der Meij, 2008)

Ook uit eerdere studies (Brassé, 1984; Lagendijk & Van der Gugten, 1996 in: Elling, 2000) blijkt dat ‘onorganiseerde’ recreatieve sportbeoefening en buurtsport vaak plaatsvindt in ‘eigen’ kring. Interetnische vriendschappen die sportoverstijgend zijn, lijken slechts in beperkte mate op te treden. De sociale afstand tussen mensen met verschillende etnische achtergronden speelt hierbij een rol (Elling, 2000).

In de rapportage Sport 2010 is een hoofdstuk gewijd aan de ‘informele’ sporters. De groep respondenten in deze deelstudie (Tiessen-Raaphorst et al. 2010) komen qua leeftijd niet overeen met de onderzoekspopulatie uit deze studie, maar dat laat onverlet dat een deel van de resultaten mogelijk met elkaar overlapt. Zo staat vermeld dat een belangrijk recruteringscircuit voor de informele sportgroep de vriendenkring is. Ook kennen deelnemers elkaar uit de buurt, van school of van werk. Kortom, informele groepen vormen geen open circuit, maar eerder een onskent-ons- of via-via circuit, waarin overigen wel verschillende sociale sferen samenkomen (Van den Berg en Tiessen-Raaphorst in: Tiessen-Raaphorst et al. 2010).

Voor de *social players* gaat deze conclusie ook op. Zij kennen elkaar van school of uit de buurt. Heavy footballers spelen daarentegen wel tegen anderen, die niet perse tot hun vrienden- of kennissenkring behoren, immers de prestatie staat voorop. Zij willen graag wedijveren tegen anderen, die aardig tegen een bal kunnen trappen. Pannavoetbal is een vorm van straatsport bij uitstek waarbij tegen onbekenden gespeeld wordt, in elk geval bij de wedstrijden in toernooivorm.

Binnen meerdere onderzoeken (Weiss et al. 1996; Pfister, 1999; Elling & De Knop, 1999 in: Elling, 2000) is gekeken naar de mate van vriendschap tussen sporters. In een onderzoek bleek weinig verschil te bestaan tussen sportvrienden en ‘echte’ vrienden (Weiss et al. 1996 in: Elling, 2000), in tegenstelling tot andere onderzoeken (Pfister, 1999; Elling & De Knop, 1999 in: Elling, 2000), waar sportvrienden eerder werden vergeleken met ‘collega’s’. Bij intensieve sporters en recreatieve (team)sporters (hierboven informele sporters genoemd) is het verschil tussen sportvrienden en echte vrienden weer kleiner, omdat de sport de belangrijkste sociale context vormt (intensieve sporters) of omdat veel mensen samen sporten (informele sporters) met vrienden die zij al kennen van buiten de sport (Elling, 2000).

Onderzoeken binnen de context van playgrounds hebben uitgewezen dat jongeren spreken over het hebben van sportvrienden, “*niet echt voor thuis*” (Mostert, 2007). Het zijn vooral bestaande vriendschappen, er ontstaan weinig nieuwe vriendschappen (Breedveld et al. 2009).

Het gros van de geïnterviewden zegt dat iedereen mag meedoen. En als opnieuw teams moeten worden gemaakt, bepaalt de oudste van het stel vaak de indeling.

“Er komen mensen van dertig, echt die mogen allemaal meedoen, dat is geen probleem. Als je in de buurt bent mag je gewoon spelen. Soms zitten mensen aan de kant, durven ze niet te vragen, dan vragen wij of ze meedoen.” (Bilal, 15 jaar, Tilburg)

Interviewer (I): “Mag iedereen meedoen?”

Said: “Ja.”

I: “Dat gaat altijd zonder problemen?”

Said: “Afen toe.”

I: Wat bedoel je met afen toe?

Said: “Soms is een team niet eerlijk, dan wordt het ruzie, maar niet met vechten, maar gewoon conflict.”

(Said, 13 jaar, 's-Hertogenbosch)

Echter, een paar jongens in de Brabantse hoofdstad expliciteren dat in de praktijk de diversiteit van de spelers niet groot is en dat veldjes geclaimd worden. Deze jongens zeggen zelf ook een speellocatie en speeltijd op te eisen.

Interviewer (I): “Ik mag niet meedoen als ik vraag aan jullie: Mag ik meedoen?”

Ismail: “Ik denk het niet.”

I: “Waarom niet?”

Ismail: “Nou gewoon.”

Mohamed: “Ik zie mezelf nog niet met jou voetballen. Ik weet niet wat dat is.”

Ismail: “Tenzij jij natuurlijk gewoon echt je eigen team hebt en dat je wil voetballen, we gewoon de uitdaging aan willen gaan. Jullie zijn ouder dan ons, misschien winnen we. Als we verliezen is het niet erg. Als we winnen is het shit voor jullie.”

I: “Dus jullie willen wel tegen anderen teams spelen, maar niet echt met jongens die in hun eentje of met z'n tweeën komen?”

Beide: “Nee.”

(Ismail, 15 jaar, Mohammed, 14 jaar, 's-Hertogenbosch)

Ook tijdens de observaties in dit onderzoek is een grote mate van homogeniteit in groepjes playgroundgebruikers waargenomen. Over het algemeen voetballen de jongeren uitsluitend met mensen die ze al kennen en die van een vergelijkbare leeftijd zijn. Deze observaties nuanceren de eerdere uitspraken van gebruikers dat over het algemeen “*iedereen mee mag doen*” op de playground. Deze veelvuldig gedane uitspraken moeten mogelijk als volgt geïnterpreteerd worden: “*Iedereen van een bepaalde groep mag mee doen*”. Die bepaalde groep bestaat uit spelers die een aantal overeenkomsten hebben met de op dat moment spelende groep. Belangrijkste overeenkomstige kenmerken zijn leeftijd en voetbalkwaliteit. Om mee te mogen doen dien je aan minstens één van beide kenmerken te voldoen. Voor onbekenden van de reeds spelende groep is de kans klein om te mogen deelnemen aan de activiteit.

Maar ook voor de jongeren die willen gaan spelen gelden deze voorwaarden. Zij besluiten niet deel te nemen als de aanwezige jongeren niet aan de gewenste kenmerken voldoen.

Uit de meeste interviews blijkt dat het toetreden tot de reeds 'lopende' activiteit op de playground op verschillende manieren gebeurt. Soms is het een kwestie van wachten op de beurt, soms kan meteen worden meegedaan. In het ene geval wordt iemand door de spelende groep gevraagd om mee te doen, in het andere geval vraagt iemand daar zelf naar.

“Indraaien doen we niet heel vaak, maar als we dat doen, als eentje verliest dan gaat die eruit. Soms bij één goal, of bij drie.” (Rik, 11 jaar, Utrecht)

“Voor partijtje zijn we vaak met te weinig eigenlijk. Wanneer anderen komen en vragen om partijtje, dan nemen we die altijd aan.” (Lukas, 13 jaar, Utrecht)

De wijze waarop toetreding plaatsvindt hangt sterk af van de houding en de mores van de groep gebruikers die er al speelt. Voor *heavy footballers* is de vaardigheid van belang. Een ander punt is het aantal aanwezigen. Bij een tekort aan spelers (voor het doen van een partij) is aanvulling altijd gewenst. Voor onbekenden en jongeren met weinig voetballende kwaliteiten is het moeilijk om in deze groep(en) een plek te verwerven of te behouden (als ze het zelf al willen). Een eenling moet meestal wachten tot de groep ophoudt met spelen. Als een grotere groep jongeren wil meedoen, dan kan dat alleen als ze een 'tegenpartij' willen vormen. *Heavy footballers* zijn fanatiek en kunnen over het algemeen slecht tegen hun verlies.

Voor *social players* geldt het spelen met 'vrienden' als voornaamste reden om mee te doen. Voor deelname van anderen/onbekenden, staan ze open, mits de 'vriendengroep' in tact blijft. Ook bestaat de mogelijkheid dat op een veldje gescheiden van elkaar gespeeld wordt.

“Nou, als jullie voor ons aan het voetballen zijn op dat veldje hier, dan is dat pech voor ons. Dan moeten we wachten tot jullie uitgevoetbald zijn. Als jullie nou één goal gebruiken dan spreken we gewoon af dat wij die andere goal pakken.” (Ismail, 15 jaar, 's-Hertogenbosch)

3.2.4 Omgangsvormen (regels, conflicten)

Over de sportbeleving van jongeren in verenigingsverband wordt door Claringbould in 2011 een rapport uitgebracht. In haar rapport gaat het met name om de beschrijving en de waardering van de pedagogische context van een sportclub, met in de kern de rol van de ouders en de coach (Claringbould, in voorbereiding). Op playgrounds waar geen activiteitenbegeleiding plaatsvindt en de ouderbetrokkenheid summier is, ontbreekt het vrijwel altijd aan een pedagogische context. Des te interessanter is het om uit te zoeken hoe jongeren elkaar beïnvloeden en in hoeverre waardeoriëntaties worden overgedragen al of niet. Hoe wordt er omgegaan met regels? Is sprake van respect voor elkaar?

Sennett (in Mostert, 2007) vormt vier facetten van respect, namelijk die van status, prestige of erkenning, eer en waardigheid. 'Status' zegt iets over de positie in de sociale hiërarchie. Op veel playgrounds gaat het hierbij niet alleen om sport, maar ook om leeftijd en gedrag. 'Prestige of erkenning' gaat over gevoelens bij een ander. Op een playground kunnen jongeren prestige of erkenning verwerven bij andere jongeren door bijvoorbeeld uit te blinken in sport. Jongeren gunnen elkaar vaak de erkenning en bewonderen een baltovenaar. 'Eer' is een onderdeel van

respect waarbinnen gedragscodes een belangrijke plaats innemen. Op de playgrounds lijkt een redelijke overeenkomstige vorm van gedragscodes aanwezig, zoals bijvoorbeeld het begroeten van elkaar en eerlijk spelen. 'Waardigheid' gaat volgens Sennett verder dan alleen gedrag. Het reikt tot de kern van het 'zijn'. Hierbij gaat het om vragen als: "Word ik voor vol aangezien?" en "Word ik gewaardeerd?" (Mostert, 2007). In het onderzoek onder gebruikers van Krajicek Playgrounds (Vermeulen et al. 2010) kwam men tot de conclusie dat het sporten en spelen op de playgrounds als het echt leven zijn: de harmonie van het samenspel wordt voortdurend afgewisseld met conflicten en ruzies. Steeds opnieuw wordt vastgesteld wie 'respect' verdient, en wie 'eigenwaarde' of eerder 'eigendunk' heeft. 'Op de playgrounds kun je respect, identiteit en eigenwaarde winnen, maar ook verliezen' (Vermeulen et al. 2010).

De huidige Pannakampioen Mohammed Boutaka (24 jaar) krijgt ontzettend veel erkenning van zijn tegenstanders en toeschouwende jongeren als hij zijn tegenstander dolt of poort. Bij panna dwing je respect af door te goochelen met de bal. Volgens hem voelt het echt aan als "*een vernedering*" als je wordt gepoort. Op weg naar zijn kampioenschap heeft hij ook menig partij verloren. Bij deze straatsport is het een kwestie van veel incasseren en volhouden. Bij *heavy footballers* staan bekwame voetballers in hoog aanzien. Om in de termen van Sennett te blijven: baltovenaars verwerven 'erkenning' voor hun voetbaltechnische hoogstandjes.

Tijdens de interviews gaven jongeren aan op de playgrounds wel eens onderling, maar vooral met jongeren uit andere buurten en wijken, ruzie te maken. De ruzies blijven meestal steken in verbale agressie. Incidenteel worden er klappen uitgedeeld.

"Ja, dat was een groep uit een andere wijk, uit Kanaleneiland. Zie gingen gelijk zeggen 'opdonderden' enzo. Toen werd hij (Mustafa, red.) erg boos en kreeg klappen van twee jongens. Toen ging ik hem helpen en toen kwam een andere jongen nog helpen. En toen werd het een groepsgevecht." (Onur, 14 jaar, Utrecht)

In bovenstaand voorbeeld heeft een buurtbewoonster de politie gebeld om de ruzie tot een einde te brengen, maar de jongeren lossen normaliter de problemen onderling op. Dat betekent in de praktijk dat het recht van de 'sterkste' geldt. In veel stadswijken worden jongerenwerkers, wijkagenten en toezichthouders ingezet om de openbare orde te bewaken. Playgrounds worden soms nauwlettend in de gaten gehouden (Cevaal, Romijn, Van der Meulen & Breedveld, 2008). Eén van de jongeren in Tilburg beschouwt de wijk en de playground als gescheiden werelden. In delen van de wijk waar hij speelt komt veel criminaliteit voor, maar op de playground is er sprake voetbal, vriendschap en samenwerking.

Interviewer: "*Hebben jullie een wijkagent of zo iets?*"

Omar: "*Die zie je nooit.*"

Ibrahim: "*Ja, die zijn er wel, maar die...ik weet dat toevallig, maar in elk gedeelte van de wijk is iemand die toezicht houdt en die ook namen doorgeeft en zo.*"

(Omar en Ibrahim, 12 jaar, 's-Hertogenbosch)

Alle respondenten die sporten op Cruyff Courts weten dat er borden met regels hangen. Vaak weten ze niet precies aan te geven wat op de borden staat, maar kunnen ze wel een aantal geboden benoemen zoals: "*geen afval op het veld*", "*geen vernielingen*" aanrichten en "*respect hebben en niet schelden.*"

Dat de courts voorzien zijn van regelborden garandeert niet automatisch dat de gebruikers er zich ervan bewust (willen) zijn.

“Wij letten niet vaak op die regels, eerlijk gezegd.” (Karim, 15 jaar, Tilburg)

Bij de naleving van (gewenste gedrags)regels maakt het overigens wel uit of een veldje of pleintje in de buurt of wijk van de gebruiker ligt of niet. Op sportplekken die verder weg liggen en minder gebruikt worden kan, vanwege de grotere kans op onbekendheid/anonimiteit, meer kattenkwaad uitgehaald worden zonder dat er ingegrepen wordt.

4. Mening over playground

In het onderzoek wordt ook stilgestaan bij de opvattingen van de gebruikers over de playgrounds. Mediaberichtgeving over Cruyff Courts en een uitgebreide studie naar de effecten van deze moderne trapveldjes bevestigen de kracht van het concept (vooral de hardware) (Breedveld et al. 2009). Datzelfde geldt voor (de hardware en software) van een Krajicek Playground (Vermeulen et al. 2010). Beheerders, omwonenden en in mindere mate gebruikers hebben zich hierover geuit. In deze studie doet eigenlijk alleen de mening van jongeren er toe. Wat vinden zij van de voorzieningen waarvan ze veelvuldig gebruik maken en welke signalen vangen zij op van omwonenden?

4.1 De fysieke voorziening

Op de eerste plaats komt de mening van de gebruikers over de fysieke voorziening aan bod. Zijn ze tevreden met de aangeboden hardware en waarom wel of niet? Wat voor impact heeft de fysieke toestand op het gebruik van de playground?

Als het gaat om de positieve en negatieve aspecten van de fysieke voorziening, dan telt vooral de praktische kant ervan. Als onderdelen van een playground of voorziening stuk zijn of ontbreken wordt deze direct minder interessant. De Blauwe Kooi is een voorziening in de wijk Haren Donk en Reit te 's-Hertogenbosch, die geheel omringd is door netten. Dankzij deze netten kan de bal niet op daken en in sloten belanden. Ook kan het spel snel worden hervat. Helaas is er op deze accommodatie wel sprake van vandalisme. In de netten zijn gaten gemaakt en de ondergrond is beklad. Af en toe worden de vandalen door gebruikers betrapt, maar de (jonge) jongeren hebben vaak niet het lef of denken dat het zinloos is om de kwaadwillende (oudere) jongeren aan te spreken.

“Eentje gaat daar gewoon drie keer op een dag expres overgeven en dat zie je dan allemaal op dat veldje. Bij het doel ofzo. Dat is dan helemaal niet fijn. Nou zitten er een paar hekken los. Hebben ze ook gedaan, die ouderen. Ik vind dat gewoon niet leuk.”
(Stijn, 12 jaar, 's-Hertogenbosch)

“Dan zeggen we wel iets met een houding heel boos, maar ze luisteren toch niet. Kwajongens.”
(Karim, 15 jaar, Tilburg)

Gebruikers van de Blauwe Kooi vinden dat de voorziening er netjes bij ligt, hoewel de plek al wel te lijden heeft gehad. De sportplek is voorzien van bankjes en prullenbakken. Lege flesjes op het veld zijn hinderlijk voor de sportactiviteit, dus de jongeren gooien de flesjes regelrecht in de prullenbak. Gebruikers van de Krajicek Playground in de Bossche wijk de Muntel beweren ook dat de gebruikers zelf het veld schoonhouden. Als iemand daarin verzaakt, dan wordt hij of zij daarop aangesproken door de andere gebruikers. Ook een Tilburgse gebruiker is van mening dat iedereen die gebruik maakt van de playground ook tegelijk *“beheerder”* is en dat de plek *“eigendom is van iedereen”*. Zijn uitspraken suggereren dat hij zich in elk geval verantwoordelijk voelt voor het veldje.

De aanwezigheid van verlichting wordt ook op prijs gesteld, omdat op de playground meer tijd in de avonduren kan worden doorgebracht.

“Wij willen dat er licht komt eigenlijk, dat is beter voor ons, want dan hebben we tenminste iets te doen, want in de avond hebben we bijna niks te doen en als je dan buiten bent kun je tenminste voetballen. Niet alleen maar rondhangen. Want rondhangen heb je weer niks aan.”
(Youssef, 14 jaar, Tilburg)

Een deel van de Tilburgse gebruikers hecht niet zoveel waarde aan het uiterlijk van de sportvoorziening. Zij stellen de functionaliteit van een playground voorop. Een goede staat van het veld is essentieel voor een positieve sportervaring met een playground, doelen en hekken horen daar onlosmakelijk bij.

Als aan twee andere jongens uit Tilburg wordt gevraagd naar de voorkeur voor het spelen op een court of bij de vereniging, dan komt de ondergrond te sprake. Eén van de jongens, Karim (15 jaar) krijgt van het spelen op kunstgras last van zijn spieren en gewrichten. Ook bestaat bij het maken van slidings op het Cruyff Court een grote kans op blessures, behalve als het veldje nat is. Zijn vriend Jamal (14 jaar) heeft helemaal geen bezwaar tegen kunstgras. Op zijn vereniging zijn ook kunstgrasvelden aanwezig, dus hij is het gewend om erop te spelen.

Aan Utrechtse jongeren die op straat en in de zaal spelen is gevraagd waar het leuker is om te voetballen: op straat of in de zaal. Ook als het gaat om de binnen of buitenspelen blijken er onder de jongeren verschillende opvattingen te bestaan.

Interviewer: *“Is het leuker spelen dan in de zaal?”*

Mustafa: *“Nee dat niet, het is leuker dan met meer man te spelen. Het is ook te druk dan. Dan ontstaan er conflicten over wie er aan de beurt is. Als je met minder man bent, dan is het leuk om in de kooi te voetballen. Ik vind de zaal veel leuker spelen dan in de kooi. Het is lekker warm daar en gezellig, met de trainer.”*

Onur: *“In de zaal vind ik wel leuker dan op straat. Maar ik ben een veldvoetballer en houd meer van buiten voetballen. Maar ik houd wel meer van voetballen in de zaal dan voetballen in de kooi.”* (Mustafa, 15 jaar, Onur, 14 jaar, Utrecht)

4.2 Signalen buurtbewoners

Buurtbewoners komen zelden bij de sportende respondenten kijken. Bij het rondwandelen met kleine kinderen of bij het uitlaten van de hond gebeurt dat wel eens, maar de activiteit op de playground is zonder twijfel bijzaak. De respondenten hebben geen problemen met de summiere betrokkenheid van omwonenden. Bij het Cruyff Court in Tilburg en Utrecht komen wel eens oudere mensen kijken. Jamal en Karim uit Tilburg en Ali en Driss uit Utrecht vinden het leuk als ze toeschouwers hebben.

Op de Krajicek Playground in Den Bosch is bij tijd en wijle sprake van geluidsoverlast. De twee vrienden Bas en Khalid krijgen van omwonenden wel eens reacties als er tot laat in de avond wordt gevoetbald. De bal is goed hoorbaar als hij tegen de hekken aankomt. Uit de ramen komt dan het verzoek of *“het wat rustiger kan.”*

“Ik heb nog nooit een klacht gehoord.” (Tarik, 13 jaar, 's-Hertogenbosch)

Zeer weinig gebruikers ervaren problemen met buurtbewoners. Ze krijgen doorgaans weinig klachten. Sjoerd, de sportwerker in Den Bosch, denkt niet dat veel hangjongeren voor grote overlast zullen zorgen ook al meent hij dat er onder ouderen vaak ophef is als de jongeren samenscholen op pleintjes en in parkjes. Meestal gebeurt er heel weinig tot niets. In zijn optiek speelt de staat en verzorging van een trapveldje mee bij de mate van overlast.

Sjoerd: *“Er zijn wel eens overlastdingen op een veldje, maar dan is het meestal niet een mooi veldje. Als er echt een voetbalveld is, zoals bijvoorbeeld een Cruyff Court, natuurlijk worden daar overtredingen gemaakt, ruzies ontstaan, maar de kinderen die komen spelen doen geen dingen die niet de bedoeling zijn.”*

Interviewer: *“Het hoeft niet perse een Cruyff Court te zijn, als het er maar op lijkt?”*

Sjoerd: *“Ik denk dat verzorging al een hele hoop doet. Ik denk als jij een veldje neerzet die er goed uitziet en die lang meegaat dat mensen er al zuiniger op zijn dan op een halfgaar veldje waar twee palen in de grond staan.” (Sportwerker Sjoerd, 's-Hertogenbosch)*

Twee autochtone vrienden uit Haren, Donk en Reit zijn zijdelings betrokken geweest bij overlastgevende situaties. Ze hebben meegemaakt dat huizen met eieren zijn bekogeld en dat ramen zijn ingegooid. Zelf wassen ze hun handen in onschuld, maar het nut om de daders aan te spreken zien ze niet in, zoals eerder aan bod kwam in 3.3.1. Het gaat de jongens te ver om te spreken over criminaliteit in de wijk. De playground staat er los van.

4.3 Verschil met sportvereniging

Buisman & Van der Wiel (2010) beweren dat jongeren tussen de elf en zeventien jaar -ook wel de fase van de puberteit- kunnen worden getypeerd als ‘op zoek en op weg naar een definitieve keuze voor sportief bewegen’. Deze auteurs van het boek ‘Sportieve Recreatie’ (Buisman & Van der Wiel, 2010) zien in die fase een tweedeling ontstaan. Enerzijds een groep jongeren die trouw blijven aan de wedstrijd sport en anderzijds een groep jongeren die er juist afstand van neemt en zoekt naar lossere vormen van sportief bewegen. Deze lossere vormen van sportief bewegen worden in de studie van Coakley (2004) Informal, Player-controlled Sports genoemd. Hij zet dat tegenover Formal, Adult-Controlled Sports. ‘Onze bevindingen geven aan dat Informal, Player-controlled Sports in de eerste plaats actiegericht zijn, terwijl de Formal, Adult-Controlled Sports in de eerste plaats regelgecentreerd zijn. Dit betekent dat, wanneer kinderen samenkomen en activiteiten bedenken, zij de aspecten beweging en opwindning benadrukken. Als kinderen sporten volgens de organisatie van volwassenen en onder controle van volwassenen, dan benadrukken de volwassenen het leren en spelen volgens de regels.’

De aspecten die Informal, Player-controlled Sports volgens Coakley belangrijk vinden zijn:

- Actie, vooral acties en trucjes die tot scoren leiden
- Persoonlijke betrokkenheid in de actie
- Een uitdagende ervaring
- Mogelijkheid om (opnieuw) vriendschappen te sluiten

Deze Informal, Player-controlled Sports hanteren veel regels uit de Formal, Adult-Controlled Sports, maar passen ze zodanig aan dat de acties en scoringskansen vergroot worden. Ook kenmerkend voor Informal, Player-controlled Sports is de mogelijkheid om te herkennen of regels tussentijds te wijzigen.

Een groot deel (70%) van de op straat sportende respondenten is lid van een sportclub. Sommige jongens zijn wel verenigingslid geweest. Vooral voor meer recreatief ingestelde jongeren kan het ‘uit elkaar halen’ van vrienden bij een sportvereniging – omdat bij een vereniging wordt ingedeeld op leeftijd en vaardigheid – een reden zijn om te stoppen (Elling, 2000). Boessenkool e.a. (in Verweel, 2007) zien dat het verschil tussen sporten bij een vereniging en op de veldjes uit de optiek van de jeugd een pragmatisch onderscheid is. Een deel van de gebruikers van playgrounds wil zich niet bij de vereniging vanwege de socialiserende eisen, maar onder andere vanwege het gebrek aan geld voor lidmaatschap.

Sportwerker Sjoerd bevestigt dat de financiële verplichting voor de sportvereniging inderdaad voor bepaalde jongeren een drempel opwerpt.

“Omdat het vrijblijvend is natuurlijk. Ze kunnen weggaan wanneer ze willen, ze hoeven niks te betalen, want het is gratis. Dat speelt een hele grote rol hier; als ze moeten betalen dan is het natuurlijk al een stuk minder dan wanneer het gratis is.”

(Sportwerker Sjoerd, 's-Hertogenbosch)

Ook stimuleert het niet bepaald om lid te worden van een vereniging als vanuit een vereniging gewerkt wordt met een wachtlijst.

Interviewer (I): *“Heb je nooit op een vereniging gezeten?”*

Ali: *“Nee.”*

I: *“Waarom niet?”*

Ali: *“Slecht.”*

I: *“Maar je had er niet op gezeten toch?”*

Driss: *“Bij mij moet je heel lang wachten als je er op wilt.”*

I: *“Is er een wachtlijst?”*

Ali: *“Er is een wachtlijst.”*

I: *“Zou je wel op een vereniging willen?”*

Ali: *“Er is een wachtlijst van een jaar of twee jaar, maar ik wil er graag op.”*

(Ali en Driss, 11 jaar, Utrecht)

De geïnterviewde Utrechtse meisjes willen maar al te graag lid worden van een voetbalvereniging, maar de club die ze op het oog hebben (PVC), had op het moment van interviewen geen meisjesteams.

De meeste respondenten, de *heavy footballers* bij uitstek, zijn lid van een voetbalvereniging en vinden het moeilijk om aan te geven of de voorkeur uitgaat naar het voetballen op een veldje in de buurt of bij de vereniging. In hun beleving gaat het er bij het voetballen bij de vereniging er veel serieuzer aan toe en is er minder tijd om lol te maken. Het doen van partijvormen, dus het spelen tegen anderen is favoriet, ongeacht de locatie. Bij *social players* is het samen spelen met anderen de essentie van het sporten. Zodra medespelers of opponenten te fanatiek worden, neemt de plezierbeleving danig af. Het winnen van partijtjes vindt overigens iedereen leuk.

Bilal: *“We gaan er echt voor hoor.”*

Interviewer (I): *“Die street league winnen betekent wat voor jullie?”*

Bilal/Rachid: *“Ja!”*

Youssef: *“We hoeven niet perse te winnen.”*

Bilal: *“Als je maar lol hebt, dat is het belangrijkste natuurlijk, maar winnen ook natuurlijk altijd.”*

Youssef: *“Winnen is altijd leuk.”*

I: *“En als jullie onderling partijtje spelen op het veldje, willen jullie dan ook graag winnen?”*

Rachid: *“Meestal wel.”*

(Bilal, 15 jaar, Youssef en Rachid, 14 jaar, Tilburg)

Onder de groep respondenten bestaan verschillende meningen over de voorkeur voor de fysieke accommodatie. De één speelt liever op een groot veld, de ander in een kleine ruimte (veld of zaal).

Foto 5.

Bij de vraag naar de voorkeur geeft Youssef als antwoord: *“Bij het Cruyff Court heb je andere teams en dan speel je meer. Bij een vereniging heb je een ploeg en ben je samen één. En dan speel je meer samen, dus dat is hechter.”* (Youssef, 14 jaar, Tilburg)

Tycho (11 jaar) uit 's-Hertogenbosch maakt onderscheid in de plezierbeleving op de playground en de leerzaamheid bij de sportvereniging. Daar waar Karim en Jamal uit Tilburg aangeven dat ze graag *“meer leren”* en de strenge aanpak (*“hoe strenger hoe beter”*) dan maar voor lief nemen, geeft Tycho de voorkeur aan de plezierbeleving. Op de playground kun je je een foutje permitteren, bij de club niet. Uit de mond van de respondenten komt vaak naar voren dat het Informal, Player-controlled Sports op de playground *“leuker”* en *“gezelliger”* is dan het sporten in ‘formeel’ georganiseerd verband (Formal, Adult-Controlled Sports).

Net als Tycho is Khalid uit 's-Hertogenbosch na een paar jaar gestopt met voetballen bij de voetbalvereniging, omdat hij het niet leuk meer vond. Hij had geen behoefte meer om twee keer in de week *“streng”* te trainen. Op de playground vindt hij het *“gewoon gezelliger”*. De combinatie van praten en voetballen met vrienden bevalt veel beter. Zijn vriend Bas vond zijn

laatste voetbalseizoen bij de club ook “*saai*” geworden en benadrukt dat hij niet zo nodig meer “*beter*” hoefde te worden, waar zijn club op aanstuurde.

In dit onderzoek zijn de sporten voetbal en basketball de revue gepasseerd. Aan respondenten is de vraag voorgelegd of er nog meer of andere sporten beoefend worden. Opvallend is dat veel van de niet-westerse playgroundgebruikers naast voetballen graag kickboksen of thaiboksen. Vooral in de wintermaanden wordt kickboksen veel beoefend. Beoefenaars van beide sporten vinden het lastig om een voorkeur voor één van beide uit te spreken. Zowel het teamkarakter van voetbal als het individuele karakter van kickboksen spreken deze jongeren aan.

4.4 Sporten onder begeleiding

Mostert (2007) stelt dat jongeren tussen tien en veertien jaar graag begeleiders hebben op de playgrounds voor het zorgen van een eerlijke verdeling van sporters of voor het ingrijpen bij ruzies tussen jongeren. Voor een deel van de respondenten gaat deze stelling op, voor een deel niet. De vijftienjarige Karim uit Tilburg vindt het “*gezelliger als zij (jongerenwerker red.) er zijn.*” Het goed kunnen indelen van teams wordt eveneens als voornaamste argument aangedragen. Klaarblijkelijk wordt de aanwezigheid van een sportbegeleider op een playground niet door iedere playgroundgebruiker noodzakelijk bevonden. Onderstaand dialoog illustreert dat.

Interviewer: “*Heb je liever met of zonder begeleiding?*”

Said: “*Ik zonder*”

I: “*Waarom?*”

Said: “*Hebben we niet nodig*”

(Said, 13 jaar, 's-Hertogenbosch)

Sport(buurt)werker Martijn uit 's-Hertogenbosch is van mening dat jongeren graag deelnemen aan (georganiseerde) activiteiten, mits adequaat wordt ingesprongen op hun behoeften. Aan de hand van de Bossche Battle is de gemeente erin geslaagd om jongeren enthousiast te krijgen voor basketbal. Het resultaat daarvan is dat er momenteel basketballuur (structureel) aan overgehouden is.

“Hier is basketbal van niets iets geworden, terwijl de Bossche Battle als het ware gestopt is. We hebben ook een samenwerking met Eiffel Towers. Die gaat dan vanaf januari een keer in de maand structureel trainingen geven in de wijken. Iemand van de club gaat dat doen.”

(Sportwerker Martijn, 's-Hertogenbosch)

Om jongeren over de streep te krijgen om mee te doen aan georganiseerde sportactiviteiten in de buurt is het van belang om te kijken naar de structuur en de hiërarchie van de groep. Bij de ene groep is de leider de doorslaggevende factor, bij de andere groep de meerderheid van een groep. Activiteitenbegeleiders moeten geen dingen beloven die ze niet waar kunnen maken, meent de Brabantse sportwerker Martijn. Als dat wel gebeurt, dan is de kans erg groot dat het contact met de groep (voor zover dat er al was) voorgoed voorbij is. Zijn collega sportwerker (Sjoerd) is ook van mening dat jongeren het leuk vinden als activiteiten georganiseerd worden, zoals de succesvolle Bossche Battle.

Hij benadrukt dat ze niet de rol van verenigingen (willen) overnemen, maar de gemeente verzorgt wel veel sportactiviteiten in de zomerperiode waarin verenigingen doorgaans niet actief zijn.

Met de komst van lokale voetbal- of basketballcompetities, zoals 'Meedoen, leren, winnen' (Johan Cruyff Foundation⁶), Bossche Battle ('s-Hertogenbosch⁷) en Streetleagues (onder andere in Breda⁸, Eindhoven⁹, Rotterdam¹⁰ en Tilburg¹¹) is gebleken dat er wel is ingespeeld op de groeiende behoefte aan buurt- of wijктоernooien (Hendrix, 2003). Op deze wijze worden de diverse vormen van straatsport geïnstitutionaliseerd. Het succesvolle Pannavoetbal is een voorbeeld van institutionalisering van een specifieke vorm van straatvoetbal (p. 24).

⁶ www.cruyff-foundation.org

⁷ www.divers.nl

⁸ www.nacstreetleague.nl

⁹ www.psv.nl/community

¹⁰ www.rotterdam-streetleague.nl

¹¹ www.tilburg.nl/stad

5. Conclusies

Recentelijk is veel onderzoek gedaan naar het gebruik en de effecten van moderne playgrounds, maar het ontbrak dikwijls aan gegevens over de betekenis die gebruikers van playgrounds toekennen aan het sporten en/of spelen op de playground. Door het perspectief van stadsjongeren centraal te stellen wordt de aanbodzijde van het (wijk)sportbeleid gecompleteerd met informatie vanuit de vraagzijde. Daarmee is enerzijds getracht inzicht te krijgen in de leefwereld van deze sportende c.q. spelende jongeren teneinde te begrijpen waarom afgeleide vormen van de verenigingssport (streetleagues) aan populariteit winnen. Anderzijds is geprobeerd om met behulp van dit onderzoek het aangeboden sportbeleid (mens en materiaal) vanuit de wijk en vanuit de traditionele sportvereniging beter op gewoontes en behoeften van gebruikers te laten aansluiten.

Om inzicht te krijgen in de zingeving en betekenissen die (fervent) gebruikers aan het sporten op een playground toekennen, is deskresearch gedaan en hebben diepte-interviews (n = 23) en informele vraaggesprekken (n = 14) met jongeren in 's-Hertogenbosch, Utrecht en Tilburg plaatsgevonden. Ook zijn gesprekken gevoerd met een tweetal jongerenwerkers.

Mix van gebruikers, twee hoofdgroepen

Uit de analyse van de interviews kwamen naast de incidentele gebruikers twee groepen fervent gebruikers 'bovendrijven', die met een verschillende insteek naar de veldjes gaan, de wijkvoorziening op onderscheidende wijze gebruiken en in de omgang met anderen verschillend handelen. Enerzijds tref je op playgrounds de *heavy footballers* aan, anderzijds de *social players*.

➤ *Prestatiegeoriënteerde heavy footballers*

Heavy footballers komen naar openbare trapveldjes om zich als voetballer verder te ontwikkelen. Ze doen niets liever dan voetballen en claimen vaak een veldje in de wijk. Op vaste momenten op de dag of in de week komen ze op de playgrounds bij elkaar. Soms wordt gebeld om af te spreken, maar meestal gaan ze naar de locatie toe in de veronderstelling dat anderen er al zijn of snel zullen komen. *Heavy footballers* die niet lid zijn van een vereniging, zijn dikwijls wel lid geweest, maar hebben zich om diverse redenen laten uitschrijven. De categorie *heavy footballers* kenmerkt zich door homogene groepjes van voetbalvaardige jongeren die meestal partijvormen (acht tot tien deelnemers) doen, tenzij het aantal deelnemers te laag is. De voetbalprestatie staat voorop, ongeacht het aantal deelnemers. Zij passen daarom goed in het linkerrijtje van het model van Crum, onder de noemer 'prestatiegeoriënteerde sport' (p. 22).

➤ *Recreatiegeoriënteerde social players*

De *social players* onderscheiden zich van de *heavy footballers* door een ander intrinsiek doel voor ogen te hebben met het sporten op een playground. Zij gaan graag naar playgrounds vanwege het sociale component, het samen 'spelen/zijn' met anderen. *Social players* kennen elkaar uit de buurt en/of van dezelfde school, waar ze vaak met elkaar afspreken. Net als bij *heavy footballers* is het aantal aanwezigen bepalend voor de vorm die gedaan wordt. Oudere kinderen of jongeren die spontaan langskomen mogen altijd meedoen. *Social players* die lid zijn van een vereniging beschouwen het sporten op de playground niet als sporten, maar als spelen. Het onderscheid tussen sport en spel in hun beleving heeft betrekking op de inzet, fysieke

inspanning en wijze van kleden. Sporten gebeurt in hun ogen in verenigingsverband. In het model van Crum past deze categorie gebruikers veel beter in de rechterkolom, die de kenmerken van de recreatiegeoriënteerde sport weergeeft (p. 22).

Bezoek aan playground laagdrempeliger dan sportvereniging

Vergeleken met een sportvereniging is het bezoeken van een playground veel laagdrempeliger. De playground is op loop- of fietsafstand, gratis, vrij toegankelijk en bovendien groepsgericht. Voor jongeren die relatief veel vrije tijd hebben, graag activiteiten met hun vrienden ondernemen en een zekere aanleg of interesse voor sport hebben is de stap naar de playground gauw gezet. Bij externe factoren als “*regen en kou*”, “*huiswerk*” of “*verplichtingen thuis*”, wordt er niet of minder op straat gesport. Goed beschouwd bestaat er voor de groep (fervent) gebruikers eigenlijk geen logisch of interessant alternatief voor het sporten op straat. De genoemde lage drempels zijn lang niet van toepassing op sportverenigingen. Dat bijna driekwart van de fervent gebruikers - overwegend *heavy footballers* - lid is van een sportvereniging zegt vooral wat over de graagte waarmee jongeren willen sporten. Jongeren die lid zijn van verenigingen en tevens playgrounds bezoeken, verdelen zich over de typologieën playgroundgebruikers. Redenen voor *heavy footballers* om niet (meer) lid te zijn van een vereniging hebben te maken met geld, wachtlijsten en concurrentie met school en andere hobby's, zoals kickboksen. *Social players* zijn soms lid van een sportvereniging, maar benutten de playground voornamelijk voor het sociale leven, niet voor de sport.

Veredeld schoolplein

Het sporten op een playground wordt in de ogen van de jongeren beschouwd als de normaalste zaak van de wereld. Fervent gebruikers hebben meestal een favoriete plek, waar ze bijna dagelijks toeven. In zekere zin zijn ze trots op de plek. Het belangrijkste motief om naar een playground te gaan is plezierbeleving. Er wordt daar gespeeld, omdat het leuk is. Andere motieven zijn ondergeschikt. Dat betekent dat de kracht van een playground niet overschat moet worden. Zonder begeleiding heeft de voorziening vooral een ontmoet- en beweegfunctie, geen sportfunctie of integratiefunctie. Een playground is vergelijkbaar met een schoolplein, een plek in een vertrouwde omgeving waar jeugdigen elkaar opzoeken om samen te spelen. De playground wordt in de ogen van gebruikers goed genoemd als de voorziening aan de functionele eisen voldoet, ofwel dat het veldje of pleintje in goede (speel)staat verkeert en tenminste is voorzien van doelen en hekken of netten. Niettemin zijn er altijd wel baldadige jongeren, vaak uit andere wijken, die uit zijn op vernieling van dergelijke openbare voorzieningen. Verloedering ligt voortdurend op de loer. Het gevaar van verwaarloosde playgrounds is dat ze de speel- en beweegfunctie verliezen en hangplekken worden.

Recht van de sterkste prevaleert

Fervent gebruikers van playgrounds beschikken over voldoende organisatievermogen om de activiteiten te bepalen. Ze weten vaak heel goed wat ze willen, zijn zeer flexibel, maar kiezen meestal uit twee of drie spelvormen, die de kern van de moedersport raken. Verder moet worden opgemerkt dat deze groepsprocessen worden beïnvloed door de heersende straatcultuur, het principe van het recht van de sterkste. Veel jongeren geven aan dat de indeling van groepen vaak ‘eerlijker’ kan. In de optiek van de meeste playgroundgebruikers maken activiteitenbegeleiders c.q. sportwerkers idealiter de groepsindeling.

De dominante straatcultuur zorgt er ook voor dat jongeren het moeilijk vinden om anderen, dikwijls oudere jongeren, op negatief gedrag aan te spreken. Dat kan betrekking hebben op conflictsituaties met betrekking tot de spelregels, maar ook met betrekking tot het schoon en heel houden van de voorziening. Ze stellen zich zelf verantwoordelijk voor de sportplekken, maar voelen zich soms onvoldoende machtig om corrigerend op te treden. Ook daar ziet een aanmerkelijk aandeel van de (jongere) jongeren een rol weggelegd voor professionele begeleiders.

Beleidsmatige betekenis

Gerealiseerd moet worden dat playgrounds een belangrijke functie hebben in de wijk. Een groot deel van de gebruikers is tevreden met de sport- en speelvoorzieningen in de wijk. Ze halen veel voldoening uit de activiteiten, die ze met vrienden dagelijks op de veldjes kunnen doen als vorm van tijdverdrijf. De playgrounds stimuleren jongeren om te bewegen en elkaar te ontmoeten. Voorwaarde is wel dat de gemeente blijft investeren in het onderhoud van de wijkvoorzieningen. Op verpauperde pleintjes of veldjes speelt men niet meer, hoe inventief kinderen en jongeren ook kunnen zijn. Op achterstallige plekken is meer sprake van overlast, dan op de veldjes die er mooi en verzorgd bijliggen. Naar aanleiding van de positieve geluiden van gebruikers wordt het zinvol geacht om ook in niet-aandachtswijken moderne playgrounds aan te leggen. In 'gewone' wijken is de speelruimte misschien minder schaars, maar net zo goed zal daar behoefte zijn aan veredelde schoolpleinen.

Gemeenten die grootse maatschappelijke verwachtingen hebben met het plaatsen van kostbare playgrounds komen wellicht van een koude kermis thuis. Als we afgaan op de beleving van gebruikers dan wordt de maatschappelijke meerwaarde van een playground soms overschat. Vaak sporten op de playgrounds jongeren die elkaar al kennen en zijn de meeste gebruikers reeds bij sportverenigingen aangesloten. Zonder professionele begeleiding of toezicht op playgrounds zijn onderdelen snel vervuild of beschadigd en eisen *heavy footballers* de plek op. Zelfs met professionele begeleiding zijn de maatschappelijk effecten van openbare sportvoorzieningen niet gegarandeerd. Dat neemt niet weg dat de meeste jongeren de aanwezigheid van een professionele begeleider op prijs stellen. Voor competitief ingestelde jongeren, zowel jongens als meisjes, kunnen sportwerkers laagdrempelige wijktoernooien organiseren. Dat kunnen de jongeren namelijk niet zelf, daarvoor hebben ze een netwerk nodig van mensen uit andere wijken. Ook bij gebrek aan een geaccepteerd leider in de peergroep is de aanwezigheid van een professional gewenst, bijvoorbeeld bij het indelen van gelijkmatige groepen voor een partij voetbal. Maar het is niet de bedoeling dat een vanuit een instantie aangewezen autoriteit steeds bepaalt wat er gaat gebeuren. Een zekere mate van vrijheid ten aanzien van de invulling van activiteiten moet wel behouden blijven (kern is en blijft: *Informal Player-Controlled Sports*, p.35). Voor het beter willen worden of het aanleren van nieuwe vaardigheden zijn of worden ze lid van een sportvereniging (*Formal-Adult Controlled Sports*, p.35). Het sportief bezig zijn op een playground voorziet immers in andere behoeften. Sportverenigingen zijn vrij om gebruik te maken van playgrounds, maar ze mogen niet verwachten dat de aanwezige jongeren zonder meer deelnemen aan de activiteiten en/of aansluitend lid worden.

Een ander beleidsmatig aspect betreft de zucht naar moderne 'multisport'-voorzieningen, vanuit de gedachte om op één plek een grote variatie aan sporten te kunnen bieden en daardoor meer doelgroepen aan te spreken ('voor ieder wat wils').

Zonder professionele begeleiding zal de diversiteit in sportmogelijkheden niet optimaal benut worden, aangezien uit dit onderzoek blijkt dat *heavy users* er nagenoeg alleen voetballen. De multifunctionaliteit ten aanzien van de sportbeleving, -stemming of toepassing - *play* en *game* - kan wellicht wel beter doordacht en/of benut worden. Als voorbeeld kan gekeken worden naar de reeds ontwikkelde- en bij scholen aangelegde Zoneparcs, waarbij gebruik wordt gemaakt van drie verschillende zones: *sport*, *chill* en *game* (Cevaal et al. 2010). Een ander voorbeeld is het Cruyff Court, die goaltjes in de lengte- en breedterichting van het veldje heeft, zodat meerdere voetbalvormen al naar gelang de behoefte van de op dat moment aanwezige jongeren, gedaan kunnen worden. Ook bij gemeentelijke playgrounds is het wenselijk dat er meer rekening wordt gehouden met de verschillende stemmingen en wensen van huidige- en van potentiële gebruikers. Vervolgonderzoek zal moeten uitwijzen hoe groot en doelgroepbreed het bereik op multifunctionele playgrounds in de situatie met- en zonder professionele begeleiders is.

Referenties

Bakker, I., Vries, S.I. de, Bogaard, C.M.H. van den, Hirtum, W.J.E.M. van, Joore, J.P. & Jongert, M.W.A. (2008). *Playground van de toekomst, succesvolle speelplekken voor basisscholieren*. Leiden: TNO Kwaliteit van leven.

Boer, de Y., Noorman, I. & Valk, B. van der (2005). *Socialisatie en de playground*. Een onderzoek naar de sociale betekenis van de playground Hondiusstraat. Utrecht: Universiteit Utrecht.

Boonstra, N., Hermens, N. & Wonderen, R. van (2009). *Sportief in de buurt*. De meerwaarde van de schoolsportvereniging. Utrecht: Verwey Jonker Instituut.

Breedveld, K., Romijn, D. & Cevaal, A. (2009). *Scoren op het Cruyff Court, winnen in de wijk. Een studie naar het gebruik en de effecten van moderne trapveldjes*. 's-Hertogenbosch: W.J.H. Mulier Instituut.

Buisman, A. (1995). *Jongeren over sport*. Bohn Stafleu van Loghum, Houten/Diegem

Buisman, A. & Wiel, N. van der (2010). *Sportieve Recreatie*. Een handreiking voor sportief beleid. Amsterdam: SWP.

Cevaal, A., Romijn, R., Meulen, R. van der & Breedveld, K. (2008). *Eén jaar Cruyff Court FC Omniworld Veld*. 's-Hertogenbosch: W.J.H. Mulier Instituut.

Cevaal, A., Romijn, R. & Breedveld, K. (2010). *Sport terug in de wijk*. Een studie naar de potentie van sporten in de openbare ruimte. 's-Hertogenbosch: W.J.H. Mulier Instituut.

Claringbould, I. (2011, in ontwikkeling). *De sportbeleving van jongeren in verenigingsverband*. Utrecht: Bestuurs- en Organiseringswetenschappen (USBO)

Coakley, J.J. (2004). *Sports in society: issues and controversies*, 8e druk. New York: McGraw-Hill Humanities

Elling, A. (2000). *Sociale netwerken en omgangsvormen in de sport onder jongeren*. Tilburg: Katholieke Universiteit Brabant.

Hendrix, K. (2003). *De jeugd een sport hoger*. Een onderzoek naar vraag en aanbod in Etten-Leur. Tilburg: Universiteit van Tilburg.

Noorda, J. & Veenbaas, R. (2000). *Hangplekken, een nieuwe rage?* Handleiding voor jongerenontmoetingsplaatsen en jeugdbeleid. Amsterdam: VU Uitgeverij

Meij, N. van der (2008). *Buitenspel*. Over jeugdparticipatie op de Playground. Utrecht: Universiteit Utrecht.

Meulen, R. van der, Breedveld, K., Romijn, D. & Baas, D. (2008). *Van Court naar community, evaluatie Cruyff Court FC Omniworld Veld 2007/2008*. 's-Hertogenbosch: W.J.H. Mulier Instituut.

Mostert, I. (2007). *“Doe relaxed en kom sporten!”* Betekenisgeving door jongeren aan drie playgrounds in drie Rotterdamse wijken. Rotterdam: Inholland Select Studies Rotterdam.

Peeters, R. (2002). *Gym*. Een onderzoek naar de beleving van lessen bewegingsonderwijs door jongeren. Tilburg: Katholieke Universiteit Brabant.

Steenbergen, J. (2004). *Grenzen aan de sport: een theoretische analyse van het sportbegrip*. Maarssen: Elsevier.

Tiessen-Raaphorst, A., Verbeek, D., Haan, J. de & Breedveld, K. (2010). *Sport: een leven lang. Rapportage sport 2010*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau, 's-Hertogenbosch: W.J.H. Mulier Instituut

Vermeulen, J., Verweel, P. & Veen, E. van (2010). *De Richard Krajicek Foundation maakt het verschil in de buurt*. Utrecht/Den Haag: Bestuurs- en Organisatiewetenschappen (USBO) / Richard Krajicek Foundation

Verweel, P. (2007). *Respect in en door sport*. Amsterdam: SWP.

Bijlage 1: Topiclijst playgroundbeleving

Beschrijving voetbalcarrière

- lidmaatschap (verenigingen)
- soort (veld, zaal)
- duur (aantal jaren, frequentie)
- hoe begonnen (via wie? Hoe?)
- toekomstplannen (wensen)

Achtergrond persoon:

- socio-demo's (leeftijd, afkomst, opleiding)
- weekindeling (activiteiten)
- woon-/schoolomgeving (afstand van huis tot school)

Beschrijving van straatvoetbal

- locatie (hoe ziet/zien de plek(ken) er uit waar je speelt?)
- medespelers (Met wie speel je? Ken je ze? Tegenstanders?)
- externen (contact toeschouwers/buurtbewoners)
- frequentie (hoe vaak speel je?)
- nadelen (wat is niet leuk? Waarom niet?)
- voordelen (wat is leuk? Waarom wel?)
- niveau (ben je goed, win je vaak? In vergelijking met vereniging?)

Beschrijving andere vorm van sport

- locatie (wat doe je nog meer voor sport en waar doe je dat?)
- medespelers (met wie)
- externen (contact toeschouwers/buurtbewoners)
- frequentie (vaak/weinig spelen)
- nadelen (wat is niet leuk? Waarom niet?)
- voordelen (wat is leuk? Waarom wel?)

Regels/normen

- straatvoetbal (beschrijving van de expliciete regels en normen)
- veldvoetbal (beschrijving van de expliciete regels en normen)
- andere sporten (beschrijving van de expliciete regels en normen)
- handhaving (hoe worden ze gehandhaafd? Is dat een goeie manier?)
- Verschillen regels (tussen straat- en veldvoetbal)

Overige opmerkingen

“Nog iets aan te merken of iets dat niet gevraagd is, wat belangrijk is?”

Tip als het gesprek dreigt vast te lopen:

Ergens in het interview vragen: *“Als jij alles mag bepalen, op wat voor manier zou jij dan willen voetballen?”*

Bijlage 2: Overzicht respondenten formele interviews

Nr. interview	Nr. deelnemer	Plaats	Locatie	Leeftijd	Geslacht	Etniciteit	Lidmaatschap club	Bijzonderheid	Datum interview
I	1	Den Bosch	Haren Donk en Reit (gymzaal)	12	Jongen	Niet-westers	TGG(voetbal)	Lid Doelbewust-voetbalteam (project gemeente)	15-3-2010
I	2	Den Bosch	Haren Donk en Reit	?	Jongen	Niet-westers (Turks)	TGG	Lid Doelbewust-voetbalteam	15-3-2010
II	3	Den Bosch	De Muntel (veldje)	14	Jongen	Niet-westers	Lid kickbokschoon (2 jaar lid geweest van vv BVV)	Lid Doelbewust-voetbalteam	24-2-2010
II	4	Den Bosch	De Muntel (playground)	15	Jongen	Niet-westers	Lid Voetbalclub	Lid Doelbewust-voetbalteam	24-2-2010
III	5	Den Bosch	De Muntel (playground)	15	Jongen	Niet-westers	Lid kickbokschoon, na 4 jaar gestopt met voetbal	Lid Doelbewust-voetbalteam	10-3-2010
III	6	Den Bosch	De Muntel (playground)	16	Jongen	Nederlands	Na 9 jaar gestopt met voetbal	Lid Doelbewust-voetbalteam	10-3-2010
IV	7	Tilburg	Cruyff Court	15	Jongen	Niet-westers	Na 1 jaar gestopt met voetbal		7-4-2010
IV	8	Tilburg	Cruyff Court	14	Jongen	Niet-westers	vv Nordea, sinds half jaar, daarvoor 2 jaar bij Ziggo		7-4-2010
IV	9	Tilburg	Cruyff Court	14	Jongen	Niet-westers	vv Nordea, sinds een jaar		7-4-2010
V	10	Den Bosch	Haren, Donk & Reit	11	Jongen	Nederlands	Niet meer	Lid Doelbewust-voetbalteam	15-3-2010
V	11	Den Bosch	Haren, Donk & Reit	12	Jongen	Nederlands	vv TGG	Lid Doelbewust-voetbalteam	15-3-2010
VI	12	Den Bosch	AA-wijk (gymzaal)	13	Jongen	Niet-westers	C4	Lid Doelbewust-voetbalteam	23-4-2010
VI	13	Den Bosch	AA-wijk (gymzaal)	13	Jongen	Niet-westers	C2	Lid Doelbewust-voetbalteam	23-4-2010
VI	14	Den Bosch	AA-wijk (gymzaal)	13	Jongen	Niet-westers	Niet meer	Lid Doelbewust-voetbalteam	23-4-2010
VII	15	Tilburg	Cruyff Court	15	Jongen	Niet-westers (Turks)	RKDV, C1	Streetleague	28-4-2010
VII	16	Tilburg	Cruyff Court	14	Jongen	Niet-westers (Marokkaans)	Lid voetbalclub	Streetleague	28-4-2010
VIII	17	Utrecht	Cruyff Court	11	Jongen	Niet-westers (Marokkaans)	Ja	Met st. come back zaalvoetbal	apr-10
VIII	18	Utrecht	Cruyff Court	11	Jongen	Niet-westers (Marokkaans)	Nee	Met st. come back zaalvoetbal	apr-10

Nr. interview	Nr. deelnemer	Plaats	Locatie	Leeftijd	Geslacht	Etniciteit	Lidmaatschap club	Bijzonderheid	Datum interview
IX	19	Utrecht	Gymzaal Montessorischool	11	Meisje	Niet-westers (Marokkaans)	Nee	Voetbalt wekelijks in gymzaal	18-11-2009
IX	20	Utrecht	Gymzaal Montessorischool	11	Meisje	Niet-westers (Marokkaans)	Nee	Voetbalt wekelijks in gymzaal	18-11-2009
X	21	Utrecht	Lombok (gymzaal)	15	Jongen	Niet-westers (Marokkaans)	Nee	Ook zaalvoetbal	nov-09
X	22	Utrecht	Lombok (gymzaal)	15	Jongen	Niet-westers (Marokkaans)	OMS	Ook zaalvoetbal	nov-09
X	23	Utrecht	Lombok (gymzaal)	14	Jongen	Niet-westers (Marokkaans)	PVC	Ook zaalvoetbal	nov-09

Bijlage 3: Overzicht respondenten informele interviews

Nr. interview	Nr. deelnemer	Plaats	Locatie	Leeftijd	Geslacht	Etniciteit	Lidmaatschap club	Bijzonderheid	Datum interview
XI	24	Den Bosch	Cruyff Court Schutskamp	14	Jongen	Nederlands	Nee	Voetbalt (bijna) dagelijks op Cruyff Court	24-11-2010
XI	25	Den Bosch	Cruyff Court Schutskamp	13	Jongen	Nederlands	Ja, tennis en kickboksen	Voetbalt (bijna) dagelijks op Cruyff Court	24-11-2010
XI	26	Den Bosch	Cruyff Court Schutskamp	14	Jongen	Nederlands	Ja, FC Engelen	Voetbalt (bijna) dagelijks op Cruyff Court	24-11-2010
XII	27	Den Bosch	Cruyff Court Aawijk	11	Jongen	Nederlands	Ja, 3 à 4 keer per week	Voetbalt (bijna) dagelijks op Cruyff Court	11-11-2010
XII	28	Den Bosch	Cruyff Court Aawijk	10	Jongen	Nederlands	Ja, 3 à 4 keer per week	Voetbalt (bijna) dagelijks op Cruyff Court	11-11-2010
XII	29	Den Bosch	Cruyff Court Aawijk	12	Jongen	Niet-westers	Ja, 3 à 4 keer per week	Voetbalt (bijna) dagelijks op Cruyff Court	11-11-2010
XIII	30	Den Bosch	Grasveld, incl. 2 doelen (handbal-formaat)	10	Jongen	Nederlands	Nee	Voetbalt hier dagelijks	11-11-2010
XIII	31	Den Bosch	Grasveld, incl. 2 doelen (handbal-formaat)	10	Jongen	Nederlands	Nee	Voetbalt hier dagelijks	11-11-2010
XIII	32	Den Bosch	Grasveld, incl. 2 doelen (handbal-formaat)	11	Jongen	Nederlands	Ja, 2 keer trainen + wedstrijd	Voetbalt hier dagelijks	11-11-2010
XIII	33	Den Bosch	Grasveld, incl. 2 doelen (handbal-formaat)	10	Jongen	Nederlands	Ja, 3 keer trainen + wedstrijd	Voetbalt hier dagelijks	11-11-2010
XIII	34	Den Bosch	Grasveld, incl. 2 doelen (handbal-formaat)	12	Jongen	Nederlands	Ja, 2 keer trainen + wedstrijd	Voetbalt hier dagelijks	11-11-2010
XIII	35	Den Bosch	Grasveld, incl. 2 doelen (handbal-formaat)	13	Jongen	Nederlands	Ja, 2 keer trainen + wedstrijd	Voetbalt hier dagelijks	11-11-2010
XIV	33	Utrecht	Straatkooi (tegels)	13	Jongen	Nederlands	Ja, 2 keer trainen + wedstrijd + tennis	Voetbalt hier dagelijks	26-11-2010
XIV	34	Utrecht	Straatkooi (tegels)	14	Jongen	Nederlands	Ja, 2 keer trainen + wedstrijd + kickboksen	Voetbalt hier dagelijks	26-11-2010

